

KOLUMNA

Dr. Martin Premk
**Padec
fašizma**

STRAN 3

AKTUALNO

8. september 1943
**Premirje
in vdaja**

STRAN 4

DOGODKI

Mestni muzej Idrija
**Obnova
Franje**

STRAN 9

TEMA MESECA 8. september 1943

Vdaja Italije

Dr. Damijan Guštin

8. septembra 1943 zvečer so ameriške in britanske radijske postaje radijske objavile uradno sporočilo, da se je Kraljevina Italija vdala vojni zvezi Združenih narodov, dejansko anglo-ameriškim silam. Ta vest je že nekaj časa visela v zraku, a je vendar bila presenečenje za široke kroge vpetih v vojno. Nemčija je brez pomišljanja takoj izpeljala načrtovano in že začeto zasedbo preostalega italijanskega ozemlja. Zavezniška vojska tako ni mogla pohiteti na sever v Rim. Zato je bil izstop iz vojne najšibkejšega od stebrov osi politično odmeven, strateških razmerij v Evropi pa ni prelomil, čeprav je Sredozemlje postalo domena zaveznikov. Italijansko vojsko je objava kapitulacije našla ne le na domači fronti v južni Italiji, bila je še v Grčiji, Albaniji, Jugoslaviji in Franciji. Povsod se je med nemškimi armadami in odporniki začelo tekmovalno razoroževanje.

Vodstvo jugoslovanskega odporništva, enako tudi slovensko, si je že ob padcu fašističnega režima poleti 1943 zastavilo za cilj, da razoroži čim več italijanskih enot, hkrati pa njihove pomožne enote MVAC. V Ljubljanski pokrajini, kjer so bile zbrane vse slovenske brigade, je takoj padlo povelje za razorožitev italijanskih vojaških in policijskih posadk. Z izjemo Ljubljane in garnizij ob Južni železnici so se partizanske enote približale številnim od okoli 60 vojaških in policijskih garnizij ter izkoristile zmedo in negotovost poveljnikov in vojakov. Za vojake je bila odločilna dosegljivost bližnje Italije, zato je v glavnem prišlo do oddaje orožja za prost odhod čez rapalsko mejo, a vendar tudi do spopadov. V nekaj dneh so partizanske enote razorožile okoli 25.000 vojakov in zasegle vojaška skladišča. Podobno je bilo tudi v Dalmaciji in Črni gori, kjer so se partizanski vojski pridružili tisoči italijanskih vojakov.

Razpad italijanske oblasti je sprožil silovito povečanje partizanske vojske. V prvih dneh so to bile stotine prostovoljcev; ti so vsi dobili zaplenjeno orožje. Vodstvo gibanja je nato izdalo ukaz o popolni mobilizaciji moških med 18.

in 45. letom starosti v partizansko vojsko. Odziv na mobilizacijo je bil množičen, ustanovili so kar devet novih brigad, novo divizijo in 8. oktobra celo prvi korpus.

Nepričakovane razsežnosti pa je italijanska kapitulacija dobila na Primorskem. Samoiniciativno so se primorski mladeniči takoj po italijanski vdaji začeli zbirati v uporniške čete. Nastajali so bataljoni, iz mest so prihajali prostovoljci. Ob umikanju ali odstranitvi tudi karabinjerskih in vojaških malih posadk, državnih uradov po vsem ozemlju od rapalske meje do Gorice in Trsta je pokrajinsko vodstvo odpora samoiniciativno ustanovilo Narodnoosvobodilni svet za Primorsko Slovenijo, ki je prevzel vso oblast zahodno od rapalske meje. Razpisal je volitve v narodnoosvobodilne odbore, odredil splošno mobilizacijo moških med 17. in 45. letom. Bataljone si je vojaško vodstvo prizadevalo urediti v partizanske brigade – ustanovljenih je bilo devet – in divizije.

Izpraznitev območja nekdanje Ljubljanske province in dobršnega dela Primorske je naenkrat odprla vprašanje upravljanja tega prej nepredstavljivo obsežnega osvobojenega ozemlja. Takoj so sklenili povsod vzpostaviti ali utrditi svojo, ljudsko oblast. Vzpostavili so mrežo narodnoosvobodilnih odborov, ki je zajela vse svobodno ozemlje. Centralnemu upravljanju je bila namenjena Upravna komisija SNOS, ki dobila vsa izvršna pooblastila. Osrednji pa je bil sklic zasedanja odposlancev slovenskega naroda. Vso drugo polovico septembra so potekale priprave, volitve v vsakem okraju in vsakem partizanskem bataljonu. Kljub rastoči nevarnosti in bojem se je v Kočevju 1. oktobra le zbralo 650 odposlancev. Zbor odposlancev je bil izredna politična manifestacija narodnoosvobodilnega gibanja, v katerem je vodstvo prvič predstavilo svoje delovanje in dosežene cilje pred širšo politično skupnostjo, poročalo o delu in jo seznanilo z nadaljnjimi cilji in nalogami.

Kapitulacija Italije je bila za slovensko – in jugoslovansko – odporništvo odločilna prelomnica. Odprla je nove perspektive v Ljubljanski provinci kot v slovenskem delu Julijske krajine, kjer se je vstaja izkazala za svojevrsten plebiscit za združitev s preostalim slovenskim ozemljem. Odločilno se je okrepila partizanska vojska, Osvobodilna fronta je vzpostavila dejavno oblast, porazila in za dalj časa oslabilila nasprotnike odporiškega gibanja. Kljub veliki nemški ofenzivi, ki je sledila od septembra do decembra 1943, je prav odločno izrabljena prilika ob kapitulaciji Italije določila nadaljnji razvoj slovenskega odporništva.

AKTUALNO ZZB NOB Slovenije 2019–2023

Zveza borcev – organizacija z vrednotami napredka

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije kot nevladna organizacija s statusom v javnem interesu deluje že vse od leta 1948. V tem času je doživela različne družbene in politične spremembe in nenehno dajala pobude za družbeno blaginjo in napredek. Njeno delovanje temelji na ohranjanju spomina na vrednote narodnoosvobodilnega boja in boju proti novodobnemu fašizmu, ki v našem ožjem in širšem okolju brezsrčno dviga glavo. Narodnoosvobodilni boj je prelomen zgodovinski dogodek v slovenski narodni zgodovini ter je ta narod utrdil v suverenosti in državnosti.

ZZB danes povezuje več kot 36 000 članov, ki simpatizirajo s pomembno vrednoto narodnoosvobodilnega boja. Zvezo sestavlja 84 teritorialnih enot, združenj oziroma društev, v katerih deluje več kot 700 krajevnih organizacij. Mreža delovanja je razvejana v tako rekoč vsako vaško oziroma krajevno

Delegacija ZZB NOB Slovenije je na povabilo Matjaža Nemca obiskala Strasbourg

skupnost po Sloveniji. ZZB je zelo ponosna na veterane druge svetovne vojne, ki so vsebinsko jedro delovanja naše organizacije. Ta se je v zadnjem obdobju pomladila, njene vodilne funkcije pa prevzema povojna generacija članov.

ZZB je dejavno vpeta v mednarodni prostor. Je prva slovenska veteranska organizacija, ki je vključena v Svetovno federacijo veteranov. Odlično sodelujemo

s panožnimi oziroma sorodnimi organizacijami v Italiji, Avstriji in na Hrvaškem. Dobro sodelujemo tudi z borčevskimi organizacijami na območju nekdanje Jugoslavije. V zadnjem obdobju krepimo stike tudi s FIR, drugo mednarodno veteransko organizacijo. Povezujeta nas predvsem evropski protifašizem in boj proti ponarejanju polpretekle zgodovine.

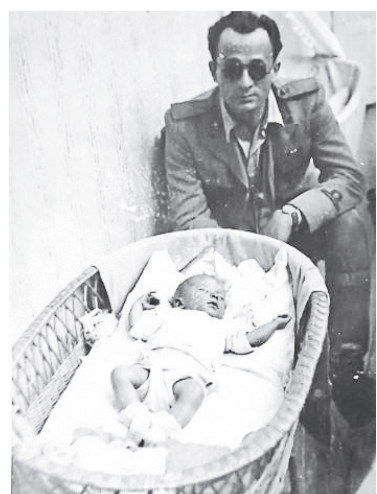
NADALJEVANJE NA STRANI 2

MUZEJ V TARANTU Amilcare Scalinci

Italijanski zdravnik v slovenski partizanski bolnici

Italijanski zdravnik Amilcare Scalinci, ki je med drugo vojno deloval v slovenski partizanski bolnici Bobovec, je zaslužen postal častni meščan rodnega kraja. Dobil je namreč mesto v novem muzeju znamenitih osebnosti Taranta (Museo degli illustri tarantini – Mudit), ki sta ga odprla župan Rinaldo Melucci in predsednik Apulije Michele Emiliano.

Vojaškega zdravnika Scalinci (1913–1971) je odkril Primorski dnevnik s pomočjo slovenskega zgodovinarja Blaža Štanglja in dnevnika Il Manifesto. Njegovo ime se je maja leta 2020 pojavilo v članku novinarko Simone Fajfar v Delu o odkritju ostankov partizanske bolnice Bobovec v Kočevskem rogu.

Scalinci s hčerjo, ki se je rodila v Novem mestu.

Pomoč in odziv družine

Kraj bolnice je našla skupina domaćinov pod vodstvom Francija Palčiča (njegov oče se je tam zdravil), v Delu je bilo tudi pričevanje 82-letnega Vladimirja Sluge, ki je kot štiriletni otrok nekaj časa preživel v Bobovcu. Manifesto je objavil pismo z našo prošnjo za pomoč pri iskanju zdravnika, na katero se je iz Taranta odzval njegov sin Paolo Sergio. Navezali smo tudi stik s Scalincijevo hčerjo Adriano, ki se je v Novem mestu rodila nekaj dni prej, preden je oče prestopil k partizanom. Njena mama je bila Slovenka Marija Kopač, ki je tudi

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Zveza borcev – organizacija z vrednotami napredka

Epidemija covida

Potek normalnega dela in izvajanje programa v polnosti je prekinila epidemija covida, ki je dodobra omejila in spremenila izvajanje programov dela vseh združenj in zveze. Toda kljub vsem omejitvam smo opravljali pomembne naloge za ohranitev vrednot in spomina na drugo svetovno vojno in njene žrtve. Tako smo na spletu uspeli organizirati edino slovesnost ob 27. aprilu, državnem prazniku dneva upora proti okupatorju, in v Ljubljani organizirati osrednjo slovesnost ob dnevu zmage. Simbolično smo se dneva zmage in osvoboditve spomnili 15. maja v Topolšici in položili venec k pomniku pomembnega dogodka ob koncu druge svetovne vojne. Poleti nam je skupaj z Mestno občino Ljubljana zaradi rahljanja ukrepov zoper covid 19 5. avgusta 2020 uspelo organizirati slovesno odkritje doprsnega kipa dolgoletnemu predsedniku in častnemu predsedniku zveze Janezu Stanovniku. Slovesnost na Kongresnem trgu pa smo posvetili tudi 75. obletnici zmage. Zveza je leta 2021 pripravila osrednjo slovesnost ob dnevu upora proti okupatorju, posvečeno 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte, ki smo jo zaradi objektivnih okoliščin predvajali virtualno na družbenih omrežjih.

Predsedstvo zveze je leta 2021 ob 80. obletnici ustanovitve Osvobodilne fronte slovenskega naroda sprejelo posebno spomenico, s katero je svoje članstvo in širšo slovensko javnost pozvalo k spoštovanju temeljnih človekovih

pravic in vrednot upora, svobode, solidarnosti in enakopravnosti. Ob tem smo se spomnili zapisa Srečka Kosovela, da »Slovenci nismo narod hlapcev, zato ker hlapčujemo. Narod hlapcev smo zato, ker se ne zavedamo lastnih moči. Narod postane narod šele tedaj, kadar se zave svoje moči in jo udejanji.« 9. maja 1921, ob dnevu zmage nad fašizmom in nacizmom, smo ob upoštevanju vseh ukrepov za preprečevanje koronavirusa pripravili slovesnost na Prešernovem trgu v Ljubljani. Kot govornik na tej slovesnosti sem dobil po pošti dve policijski ovadbi, ki sta bili po zaslišanju umaknjeni kot neutemeljeni.

Supervolilno leto

Leto 2022 je bilo za Slovenijo supervolilno leto, kar je imelo določen vpliv tudi na delovanje in predvsem prihodnje poslovanje zveze. Kot družbeno angažirana organizacija smo se odzvali na aktualne dogodke v Sloveniji in po svetu. Pred parlamentarnimi volitvami smo vodstvom političnih strank predstavili svoja pričakovanja glede ohranjanja vrednot narodnoosvobodilnega boja v prihodnje:

1. šolsko polje – vračanje vsebin in vrednot narodnoosvobodilnega boja ter njegovega pomena za slovenski narod in njegove povezanosti z osamosvajanjem v šolski kurikulum pouka. Nadaljevati implementacijo izhodišč državljankega pouka v šolah in odstranjevanje navidezne »nevtiralnosti« in enostranskih, pamfletističnih prikazov (v stilu pamfleta in zlorabe naslova »Stati in obstati« v takratni vladni publikaciji ob 30-letnici samostojnosti RS);

2. sprejem zakona o prepovedi nacističnih in fašističnih simbolov in simbolov kolaboracije;

3. proučitev sedanje ureditve statusa društev posebnega pomena, ki skrbijo za veterane;

4. stabilno in pravično financiranje veteranskih organizacij s statusom delovanja NVO v javnem interesu, ki naj temelji na parametrih števila članstva in kakovosti ter obsega programa;

5. sistemsko ureditev neurejenih vojnih grobišč ter spomenikov in znamenj iz obdobja narodnoosvobodilnega boja (dostopne poti, vpis v zemljiški kataster, lastništvo, namenska sredstva za vzdrževanje);

6. ohranjanje socialnih in drugih pravic borcev NOB;

7. primerno (nediskriminatorno) obravnavanje medijev ZZB in ureditev statusa Partizanskega pevskega zbora zaradi njegove vloge in pomena že med narodnoosvobodilnim bojem ter njegove posebne vloge aktivnega ohranjanja in negovanja partizanske in svobodoljubne pesniške kulture;

8. drugačno obravnavanje dneva upora in tudi proučitev spremembe imena tega praznika, ki je bil in je za ZZB praznik ustanovitve OF in partizanskega upora.

Pred predsedniškimi volitvami smo izvedli razgovore z vsemi zainteresiranimi kandidati in kandidatkami. Že spomladanske državnozborske volitve so omogočile zamenjavo oblasti, ki nam v preteklih dveh letih ni bila naklonjena, še posebej ne na področju financiranja. Z izvolitvijo nove vlade so se nekatere stvari uredile, delno na področju financiranja, izdatneje na področju spomenikov.

Kajuhovo leto 2022

Leto 2022 smo v ZZB NOB Slovenije razglasili za »Kajuhovo leto«, saj se je slovenski pesnik, prevajalec, partizan in narodni heroj Karel Destovnik – Kajuh rodil 13. decembra 1922, in želeli smo primerno zaznamovati stoto obletnico njegovega rojstva. Predlog za počastitev na državni ravni smo naslovili na takratno vodstvo ministrstva za kulturo, ki pa našega predloga ni sprejelo. Nova vlada je za Kajuhovo leto razglasila leto 2023 in z Zvezo organizirala zelo odmevno akademijo, posvečeno Karlu Destovniku – Kajuhu.

Na področju mednarodnega delovanja je zavel nov veter sodelovanja na višji ravni, kar je pomemben premik povezovanja evropske protifašistične zgodovine. Izvedli smo mednarodni program EU »Evropa za državljane: Evropska antifašistična dediščina – sredstvo za boj proti sodobnim oblikam diskriminacije in nestrpnosti« s partnerji SABA Hrvaške in SUBNOR BIH z nalogo iz natečaja »Kdo je drugi«. Projekt je v celoti financirala Evropska unija. To so pomembne novosti našega delovanja na mednarodnem področju, kar nam omogoča tudi vstop v šole in neposredno in didaktično predstavljanje vrednot narodnoosvobodilnega boja na Slovenskem.

Skrb za ohranjanje dosežkov narodnoosvobodilnega boja na področju družbene emancipacije žensk je naša stalnica, saj je Društvo Dobrnič edinstvena ženska veteranska organizacija pri nas. Nadaljuje se projekt zbiranja po-

datkov o partizanskih obeležjih za elektronski vpis na portal Geopedija, trenutno je v zbirki 7700 spomenikov oziroma obeležij NOB. Delovni skupini in vsem združenjem po Sloveniji gre zahvala za ohranjanje spomenikov in spominskih obeležij, ki so pričevalci časa in žrtev, ki jih je slovenski narod dal za svobodo ter s tem postavil temelje samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije.

Vsiljena sprava ni mogoča

Zaradi odmaknjenega časa in predvsem odhajanja generacije, ki je s partizanskim bojem izbojevala svobodo na Slovenskem, so nekateri prepričani, da je napočil čas za spravo. »Sprava«, kakršno nam vsiljujejo, ni pogoj za umiritev, ampak je njeno nasprotje, je prvi pogoj oziroma podlaga za večno razdvajanje in sovraštvo. Razdeljenost, odpuščanje in pomiritev moremo preseči in doseči, vendar brez sprevračanja vrednot in sprenevedanja, z iskreno skupno voljo za boljšo prihodnost mladih in vseh nas. Mlajše generacije, rojene po drugi svetovni vojni, polnih sedeminsedemdeset let po zmagi nad fašizmom in nacizmom ne potrebujejo nobene tako imenovane sprave. Pieteta do mrtvih pa zahteva, da na njihovih grobovih ne bijemo političnih in ideoloških bitk in spoštljiv odnos do vseh mrtvih, vseh junakov in žrtev velikega in tragičnega časa naših polpreteklih dni.

Marijan Križman,
predsednik ZZB NOB Slovenije

NADALJEVANJE S STRANI 1

Italijanski zdravnik v slovenski partizanski bolnici

sodelovala v narodnoosvobodilnem boju.

Amilcare Scalinci je utonil v morju v Tarantu. »Kopal se je ob vsakem vremenu, imel je rad morje in svoj zdravniški poklic. Zaposlen je bil kot zdravnik v ladjedelnici v Tarantu, v njegovo ambulanto so po uradnih urah prihajali tudi drugi pacienti. Mnogi so bili zelo revni in niso imeli zdravstvenega zavarovanja, oče jih je zdravljal zastonj,« nam je povedal sin Paolo Sergio.

Da je Scalinci našel mesto v muzeju, ima zaslugo Claudio Fabrizio, nekdanji ravnatelj mestne knjižnice v Tarantu. Na podlagi člankov v Primorskem dnevniku, Manifestu in Delu je sestavil življenjsko zgodbo partizanskega zdravnika, uporabil je tudi dokumente iz osrednjega slovenskega arhiva, Muzeja novejših zgodovine Slovenije in družine Scalinci, ne le sina Paola Sergia in

hčere Adriane, temveč tudi družine brata Temistocleja Scalincija, priznanega odvetnika in protifašista, ki je bil po vojni občinski svetnik v Tarantu. Z zadevo se je ukvarjal tudi zgodovinar Massimiliano Desiante, sodelavec apulijskega Inštituta za zgodovino odporniškega gibanja. Skratka, to je bilo široko zasnovano ekipno delo, ki je obrodilo sadove.

Fabrizio je pripravil petnajst muzejskih panojev s članki in reportažami o Scalinciju ter dokumenti o njegovem bivanju v Sloveniji. Med fotografijami je tudi tabla na območju Bobovca, ki so v spomin na pogumnega italijanskega zdravnika jo postavili krajani in sorodniki nekdanjih ranjencev. Ne v družini Scalinci in ne v Tarantu niso vedeli za njegovo zgodbo v slovenskih partizanih, o kateri zdravnik ni nikoli govoril. Sandor Tence, Primorski dnevnik

»Iskalna akcija« za poročnikom Scalincijem

»Še neznana je usoda italijanskega zdravnika,« je avgusta 2020 zapisal novinar Primorskega dnevnika Sandor Tence, ki je začel raziskovati usodo italijanskega zdravnika. »Ob kapitulaciji Italije 9. septembra so se mnogi pripadniki okupacijske vojske pridružili partizanom. Med njimi je bil tudi zdravnik Amilcare Scalinci, ki je do konca vojne vodil partizansko bolnišnico Bobovec v Kočevskem rogu. Spodbudo za ta članek je dala Delova reportaža z naslovom Našli do zdaj neznan lokacijo Bobovca, v kateri je novinarka Simona Fajfar podrobno opisala odkritje te partizanske bolnišnice. Tudi zgodovinar Blaž Štangelj si je želel podatke o Scalinciju. Zasledil je dokument, ki pravi, da je bil decembra 1944 Scalinci (takrat sicer upravnik bolnice Bobovec) imenovan za kirurga v bližnji bolnišnici Topolovec. Ta bolnica je delovala v vasi Črešnjevec pri Semiču. Bila je evakuacijska bolnica, kjer so zbirali ranjence, jih oskrbovali in jih od tam odvažali na letališča ob Kolpi.« Danes je ta bolnica predstavljena v muzejski sobi na domačiji Šrajf (<http://srajf.com/>). Iz uradnih dokumentov bolnišnice, ki sta nam jih predala Palčič in Štangelj, je bilo razvidno, da se je poročnik Amilcare Scalinci (njegov oče je bil Luigi) rodil v Tarantu, Bil je specialist za tropske bolezni (iz medicine je diplomiral na Univerzi v Bariju), zdravniško oficirsko vojaško šolo pa je dokončal v Firencah. V partizansko Cankarjevo brigado je vstopil dan po kapitulaciji Italije, torej 9. septembra 1943.

Ni pa znano, do kdaj je pravzaprav ostal v Sloveniji. Iz skopih arhivskih dokumentov, ki smo jih pridobili, je razvidno, da je imel brata odvetnika (Temistocle Scalinci, rojen leta 1917). V izjavi je zdravnik iz Taranta priznal, da je že pred vojno v rojstnem mestu simpatiziral s protifašisti, kot vojak pa izkazoval naklonjenost partizanom in Osvobodilni fronti.

Poziv v Manifestu, poizvedovanje v Apuliji

O odkritju partizanske bolnišnice Bobovec in Scalincijevi vodilni vlogi je pisal tudi Il Manifesto. Na poziv njegovim sorodnikom, prijateljem oziroma vsem, ki bi kaj vedeli o njem, se je med drugim odzval prof. Antonio Leuzzi, direktor Študijskega centra o zgodovini antifašizma, ki ima sedež v Bariju. Scalincijeve izkušnje v Sloveniji ni poznal, prav tako ne njegove povojne usode. Iz Muzeja novejših zgodovine Slovenije so nam sporočili, da ne hranijo nobenega podatka o dr. Scalinciju, hranijo pa skupinsko fotografijo partizanskih zdravnikov (posnel jo je Janez Milčinski), na kateri je tudi italijanski vojaški zdravnik. Obrnili smo se tudi na italijanski inštitut Ferruccio Parri, ki hrani arhivske dokumente vseh deželnih inštitutov za odporniško gibanje. Vodja arhiva Andrea Torre nam je sporočil, da v podatkovni bazi nimajo Amilcareja Scalincija, in svetoval, da se obrnemo na arhive italijanske vojske in matični urad v Tarantu, ki pa nam zaradi varovanja zasebnosti ne more dati osebnih podatkov občanov.

KMEČKI OTROK VPRAŠUJE

»Zakaj imajo Virbičevi troje krav,
a mi le eno samo,
ki hrane večkrat ji ne damo?«

»Ja, Tonček, Virbičevi so bogati,
so trikrat bolj bogati kakor mi,
se boljše jim godi.«

»Zakaj pa Pirnikovi nimajo ničesar?
Ne krave, krme, niti hleva.
Povejte, dedek, mi zakaj?«

»Ah, tiho bodi, ne sitnari no toliko.
Saj veš, da nas je manj, a njih veliko.
In da je bog uredil to tako.«

Še dolgo v noč je Tonček mislil:
Zakaj pri Pirnikovih nimajo nikoli krme?
Zakaj je bog uredil svet tako?

Karel Destovnik - Kajuh

DOGODKI Slovensko-izraelsko prijateljstvo

Narodna heroja Hana in Karel

V Kulturnem domu Metlika je bila 19. julija slovesnost ob dnevu slovensko-izraelskega prijateljstva. S tem dnem se njuniljudje spominjamo skupnega boja proti nacizmu in fašizmu v drugi svetovni vojni.

Zbrane sta na slovesnosti pozdravila veleposlanik Izraela v Sloveniji Ze'ev Boker in županja občine Metlika Martina Legan Janžekovič. Slavnostna govornica na prireditvi je bila predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar, po vide-

O dobrih odnosih med državama je govorila tudi predsednica Republike Slovenije. Med drugim je poudarila, da po več kot tridesetih letih diplomatskih odnosov med samostojno Slovenijo in samostojnim Izraelom med državama poteka reden politični dialog na vseh ravneh. Še posebej je vesela, da prijateljstvo potrjujejo tudi živahni gospodarski odnosi, katerih začetki segajo v čas še pred našo osamosvojitvijo.

ozvezi pa je udeležence nagovoril tudi izraelski predsednik Isaac Herzog, ki je poudaril, da prijateljstvo med Slovenijo in Izraelom sega v temačni čas druge svetovne vojne in našega skupnega boja proti fašizmu in nacizmu. V tem obdobju pa sta slovenski in judovski narod spletla trdne prijateljske vezi, ki trajajo še danes.

»Letošnje zaznamovanje dneva slovensko-izraelskega prijateljstva ima še eno simbolno vez – zgodbo in usodo dveh mladih, ustvarjalnih in pogumnih poetov, ki sta v letu 1944 mnogo prezgodaj izgubila življenje. Oba sta še danes simbol upora, a tudi tragični žrtvi neusmiljene vojne, v kateri smrt ne izbira. Pred dvema letoma je bilo

prvo zaznamovanje dneva slovensko-izraelskega prijateljstva posvečeno 100. obletnici rojstva mlade judovske pesnice Hane Seneš, letošnje zaznamovanje pa poteka v Kajuhovem letu, ko se spominjamo življenja in dela partizanskega pesnika Karla Destovnika - Kajuha. Tako kot ima Hana Seneš posebno mesto v srcih Izraelk in Izraelcev, je tudi Kajuh pustil pomemben pečat v kolektivni zavesti slovenskega naroda. V Naši pesmi je zapisal:

»Moja pesem ni le moja pesem,
to je krik vseh nas!
Moja pesem ni le moja pesem,
to je boj vseh nas!«

Hana in Karel sta s svojimi pesmimi dala glas milijonom mladih ljudi, ki so v vojni vihri izgubili vse – tudi svoje življenje. Njune pesmi so večne, ker so iskrene, vendar pa so tudi strašljivo brezčasne, čeprav bo prihodnje leto minilo že 80 let od njune prezgodnje smrti,« je med drugim povedala slavnostna govornica.

Dan slovensko-izraelskega prijateljstva zaznamujemo od leta 2021 – od 100. obletnice rojstva izraelske pesnice in narodne herojinje Hane Seneš, članice skupine padalcev zavezniških sil, ki so spomladi 1944 pristali v Beli krajini in tam našli zatočišče pri dobrih ljudeh.

Vir: UPRS, foto: STA

DOGODKI Park slovenske himne

»Prepir iz sveta bo pregnan«

Predsednica Republike Slovenije Nataša Pirc Musar je 1. junija s slavnostnim nagovorom v Kranju odprla Park slovenske himne, ki je posvečen slovenski himni Zdravljica in himni Slovenske vojske Naprej zastave slave.

Nov kranjski spominski park ima edinstven pomen, saj na enem mestu povezuje kulturo, umetnost, narodno zavest, zgodovino, tradicijo, naravo in kakovost bivanja. Park simbolno združuje vrednote, ki smo jim predani kot del enega, slovenskega naroda. Velika umetnika France Prešeren in Simon Jenko sta si delila iste vrednote – ljubezen do naroda, do domovine, sanje o skupni državi, o svobodi – in tako sta ustvarila mojstrovino, Zdravljico in Naprej zastave slave. V prelomnih časih za Slovenijo smo ju kot državno himno in kot himno Slovenske

vojske umestili v svojo nacionalno bit.

Predsednica republike je v uvodu poudarila pomen zavedanja, da živimo sen svojih prednikov, sen o lastni, neodvisni in suvereni državi. Sen, za katerega so se mnogi borili ali celo darovali svoje življenje. Ob tem pa je dodala: »Zato si iskreno želim, da nam nikoli več ne bi bilo treba doživeti, da 'za blagor očetnjave puška govori', ampak da bomo živeli v svetu, kjer 'prepir iz sveta bo pregnan' in kjer 'ne vrag, le

sosed bo mejak'.« Območje parka je bilo pred ureditvijo degradirano. Zemljišče je odstopila Rimskokatoliška cerkev, Slovenska vojska pa je pri urejanju pomagala z gradbeno mehanizacijo. Predsednica Pirc Musar je Kranjčankam in Kranjčanom še zaželela, da bo na novo urejen park kraj miru, sprostitve, spokojnosti, druženja, spomina in pomnjenja. Kraj, kjer se bodo številni srečevali s svojimi najbližjimi.

Pred slovesnostjo ob odprtju je predsednica obiskala tudi sedež mestne občine Kranj in se sestala z županom Matjažem Rakovcem. Spregovorila sta o različnih izzivih lokalne skupnosti, največ pozornosti pa sta namenila prehranski varnosti in samooskrbi, ki je ena petih osrednjih tem predsedničinega mandata, jeseni pa ji bo posvečen tudi drugi predsedničin forum.

UPRS, foto: Bor Slana (STA)

DOGODKI Ruska kapelica pod Vrščem

Simbol prijateljstva in miru

Pri Ruski kapelici pod Vrščem so 30. julija pripravili tradicionalno spominsko slovesnost, ki jo je organiziralo Društvo Slovenija - Rusija.

Kulturni spomenik Ruska kapelica je bil postavljen leta 1916 v spomin ruskim vojakom, ki jih je med gradnjo ceste čez gorski prelaz Vršč zasul snežni plaz. Vsakoletna spominska slovesnost pri Ruski kapelici so se vedno udeležili najvišji predstavniki Ruske federacije in Slovenije pa tudi širša javnost, ki želi tako simbolno izkazati prija-

teljstvo med narodoma. Zaradi trenutnih okoliščin so se letos dogodka udeležili samo obiskovalci, člani društva Slovenija - Rusija, predstavniki vlade pa ni bilo.

Vreme je bilo kljub napovedim in trenutnim meteorološkim razmeram naklonjeno in vsi tisti, ki so nedeljsko jutro pričakali pod Vrščem, so imeli možnost poistovetiti se s simbolom miru in prijateljstva ter poslati to sporočilo v svet.

Russia Beyond, foto: Darinka Kozinc

Dr. Martin Premk

Padec fašizma

Prede osemdesetimi leti so usodni dogodki v Italiji za vedno zaznamovali tudi našo zgodovino. Potem ko so se zavezniki najprej izkrcali na Siciliji, je bil 25. julija 1943 odstavljen Benito Mussolini, ko pa so s Sicilije prodrli še na italijanski polotok, je 8. septembra 1943 sledilo »premirje« oziroma kapitulacija Italije. Takratni »padec Italije« je bil prelomen dogodek tako za Primorsko kakor za preostalo Slovenijo. Za Primorčce je to pomenilo konec dvajsetletnega fašizma, za vso Slovenijo in ves svet pa napoved propada »silosi« in velik korak do konca vojne in zmage. Na Primorskem in tudi po vsej Sloveniji, predvsem v delih, ki jih je dve leti prej zasedla Italija, je izbruhnila vsesplošna vstaja in partizanstvo se je razmahnilo.

Usodne dogodke je prva dojela Osvobodilna fronta, ki je 11. septembra 1943 ustanovila Narodno-osvobodilni svet za Primorsko, temu pa je 16. septembra 1943 sledil Vrhovni plenum Osvobodilne fronte z razglasom o »priljučitvi slovenskega Primorja svobodni in združeni Sloveniji v svobodni in demokracijski Jugoslaviji«. Ta odlok je bil potrjen še isto leto oktobra na zasedanju odposlancev slovenskega naroda v Kočevju in novembra na drugem zasedanju AVNOJ v Jajcu. A konec vojne je bil še daleč, kraje, od koder so se umaknili Italijani, so zasedli Nemci, na Primorskem pa so še vedno ostali italijanski fašisti Mussolinijeve »socialne republike«. Nasilje se je tudi na Primorskem še stopnjevalo, do zmagovitega prodora slovenskih in jugoslovanskih partizanov do Trsta in Gorice maja 1945. Počakati je bilo treba še dve leti, da je bila dokončno začrtana tudi nova meja, pravičnejša od predvojne.

Zmaga v drugi svetovni vojni se je dojemala tudi kot zmaga nad fašizmom, predvsem na Primorskem. A je to veljalo le do italijanske meje, kajti v Italiji se spogledovanje s fašizmom ni končalo s koncem druge svetovne vojne. Vsi fašistični zločinci, ki so morili in požigali pri nas in drugod po svetu, so po zaslugi italijanske medvojne in povojne politike, ki je bila takoj po koncu druge svetovne vojne že pod močnim vplivom na novo začete »hladne vojne«, ostali nekaznovani. Povojna Jugoslavija je zahtevala izročitev italijanskih vojnih zločincev, ki so bili v Centralnem registru vojnih

zločincev in osumljencev Združenih narodov (CROWCASS). Nekateri danes lažejo, da Jugoslavija nikoli ni zahtevala italijanskih vojnih zločincev – to seveda ne drži, a zaradi nove mednarodne politike nihče od njih nikoli ni bil izročen. Nekateri od njih so celo dobili odlikovanja za svoj boj v imenu italijanske države. Prav tako se italijanska družba nikoli ni otrsela fašistične miselnosti, ki je bila v času hladno vojne delitve sveta le pometena pod preprogo. Na dan je spet prišla po propadu vzhodnega bloka in razpadu Sovjetske zveze in Jugoslavije.

Italijanska država je v devetdesetih letih začela načrtno obujati fašistično miselnost in glasno govoriti o »izgubljenih ozemljih« po drugi svetovni vojni. Nihče se takrat ni prav glasno odzval na italijanske izjave, posamezni slovenski politiki bi v devetdesetih letih prejšnjega stoletja naše ozemlje skoraj prostovoljno prepustili italijanskemu vplivu in oblasti. Premišljena italijanska politika se je nadaljevala z uvedbo »dneva spomina na fojbe«. Ta z mešanjem vzrokov in posledic izkorišča tragične povojne dogodke tako, da zločince spreminja v žrtve, bri-

Italijanska država je v devetdesetih letih začela načrtno obujati fašistično miselnost in glasno govoriti o »izgubljenih ozemljih« po drugi svetovni vojni.

še vse, kar se je dogajalo pred koncem vojne, in vso krivdo za nasilje pripisuje »slavokomunistom«.

Da je nesreča še večja, se je temu prazniku in lažnim fojbam poklonil celo prejšnji predsednik republike in s tem v imenu lažne sprave, ki spreobrača zločince

v žrtve, poslal veter v jadra italijanske politike prikritega oživljanja fašizma in vračanja »krivično izgubljenega« ozemlja. Če je že moral to storiti, bi bilo bolj koristno, če bi nekdani predsednik od svojih »italijanskih prijateljev« pred tem zahteval sprejetje poročila mešane slovensko-italijanske zgodovinske komisije, ki ga italijanska politika noče potrditi. Tudi na obletnico osvoboditve koncentracijskega taborišča na Rabu, kamor bosta prišla slovenska predsednica in hrvaški predsednik, ne bo italijanskega predsednika – ker je resnična zgodovina vedno v trn v peti tistim, ki gradijo na lažeh in sovraštvu. Na žalost taki novodobni fašisti niso samo v Italiji, ampak jih je nekaj tudi pri nas. Zato je osemdeseta obletnica padca fašizma in kapitulacije Italije priložnost, da se zavemo, da fašizem ni nikoli dokončno padel, ampak je vedno živ, tako ali drugače. In da se je proti njemu vedno treba boriti, tako ali drugače.

■ **AKTUALNO** 8. september 1943

Premirje in brezpogojna vdaja Italije

V slovenskem zgodovinopisju in javnosti nasploh brezpogojno vdajo italijanskih oboroženih sil, ki jo je 8. septembra 1943 razglasil vrhovni poveljnik zavezniških sil general Dwight D. Eisenhower, poimenujemo večinoma z izrazom kapitulacija. To dejanje italijanske vlade je bilo v dokumentu 3. septembra 1943 poimenovano kot premirje (Armistice), v Eisenhowerjevemu proglasu na radiu 8. septembra kot brezpogojna vdaja (»has surrendered his armed forces unconditionally«), v listini 29. septembra 1943 kot vdaja Italije (Surrender of Italy), v dodatnem protokolu 9. novembra 1943 pa je bil naslov listine z dne 29. septembra spremenjen v »dodatni pogoji premirja z Italijo« (»additional conditions of Armistice with Italy«). Izraza kapitulacija (capitulation) ti dokumenti ne uporabijo.

V dvajsetletju fašizma so italijanske oblasti svojo ekspanzijo usmerile na balkansko in podonavsko območje, obenem pa so skušale razširiti svoje kolonialno ozemlje. Po uspehu v Etiopiji je Benito Mussolini 1. novembra 1936 napovedal tesno sodelovanje z nacionalsocialistično Nemčijo in s tem usodno vplival na poznejši položaj Italije. Nadaljnji korak je bil podpis tako imenovanega jeklene pakta 22. maja 1939, s katerim je Italija dokončno povezala svojo usodo z Nemčijo. 10. junija 1940 je Italija vstopila v vojno proti Franciji in Veliki Britaniji, jeseni 1940 je napadla Grčijo, leta 1941 pa Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo. V vojni je italijanska vojska doživela hude poraze v Etiopiji in Somaliji, v Libiji in Sovjetski zvezi ter na morju v Sredozemlju. Na okupiranem jugoslovanskem in grškem ozemlju se je spopadala z močnimi odporničskimi enotami.

Potem ko so njena mesta preživljala vse težje in vse bolj pogos-

te zračne napade, ko so se 10. julija 1943 zavezniške sile izkrcale na Siciliji in ko so obenem italijanski protifašisti skušali vplivati na kralja, naj se odpove Mussoliniju, je 25. julija 1943 fašistični Veliki svet Mussoliniju izglasoval nezaupnico. Kralj je Mussolinija odstavil, ga dal zapreti in za predsednika nove vlade imenoval generala Pietra Badoglija. Kljub temu je Italija nadaljevala vojno na strani sil osi, obenem pa so nemške vojaške sile že pred 25. julijem zasedle pomembne položaje tudi v osrednji Italiji in se pripravljale na vojaško zasedbo vsega njenega ozemlja.

Po vrsti srečanj in pogajanj med predstavniki Badoglijeve vlade in zavezniki je general Giuseppe Castellano po pooblastilu svoje vlade 3. septembra 1943 v kraju Casabile na Siciliji podpisal tako imenovano kratko premirje, ki je v 12 točkah določalo pogoje za vdajo Italije. Vrhovni poveljnik zavezniških sil general Dwight D. Eisenhower je nato 8. septembra 1943 ob 17.30 po radiu sporočil, da se je italijanska vlada brezpogojno vdala. Ob 19.45 mu je sledil radijski nagovor predsednika italijanske vlade Pietra Badoglija, s katerim je Italijane obvestil o sklenitvi premirja s silami Združenih narodov.

Naslednji dan, 9. septembra, so se anglo-ameriške sile izkrcale v Salerno pri Neaplju, 10. septembra so nemške sile zasedle Rim. Okrog 700.000 italijanskih vojakov je pristalo v nemškem ujetništvu. Že 12. septembra je bila Italija razdeljena na dva dela, na tako imenovano Južno kraljestvo s kraljem in Badoglijevo vlado pod nadzorom zaveznikov in na okupirano Italijo. Tam je bila, potem ko so Nemci osvobodili Mussolinija iz zapora, 23. septembra 1943 ustanovljena Italijanska socialna republika,

Dwight David Eisenhower

Nagovor vrhovnega poveljnika zavezniških sil, generala Dwighta D. Eisenhowerja

(8. september 1943, ob 17.30, Radio Združenih narodov, Alžir)

»Govori vam general Dwight D. Eisenhower, vrhovni poveljnik Zavezniških sil. Italijanska vlada je sprejela brezpogojno vdajo svojih oboroženih sil. Kot vrhovni poveljnik sem sprejel vojaško premirje, določbe katerega so odobrile vlade Velike Britanije, Združenih držav in Zveze sovjetskih socialističnih republik. Tako delujem v interesu Združenih narodov.

Italijanska vlada se je zavezala, da se bo teh določil brezpogojno držala. Premirje sta podpisala moj predstavnik in predstavnik maršala Badoglija in stopa v veljavo ta trenutek. Sovražnosti med oboroženimi silami Združenih narodov in italijanskimi oboroženimi silami bodo takoj prenehale. Vsi Italijani, ki nam bodo pomagali pregnati nemškega agresorja z italijanskega ozemlja, bodo dobili pomoč Združenih narodov.«

imenovana tudi Salojska republika, ki pa ni obsegala pokrajin Videm, Gorica, Trst, Pulj in Reka (Operacijska cona Jadransko primorje) ter pokrajin Bolzano, Trento in Belluno (Operacijska cona Predalpe), ki so bile neposredno podrejene nemški okupacijski oblasti.

Tako imenovanemu kratkemu premirju je 29. septembra 1943 sledil podpis Listine o vdaji Italije, ki sta jo podpisala vrhovni poveljnik zavezniških sil general Dwight D. Eisenhower in predsednik italijanske vlade Pietro Badoglio. Listina

je v 44 točkah podrobneje določala ne le vdajo italijanskih oboroženih sil, ampak tudi zavezniško zasedbo italijanskega ozemlja in njihov popolni nadzor tudi nad civilno sfero od gospodarstva do zunanje politike in sodstva in izročitev vojnih zločincev.

Italijanska vlada si je že pred podpisom Listine o vdaji prizadevala, da bi dobila status zaveznice, čemur so nasprotovali zlasti Britanci. Zavezniki so ji priznavali le status sobojevnice, in to obenem z obljubo, da bodo pogoji vdaje omi-

ljeni v skladu z njenim prispevkom k boju proti njenim dovčerašnjim zaveznikom. Italijanska vlada je med drugim 13. oktobra 1943 napovedala vojno Nemčiji in obenem prekinila vse stike z Japonsko. Na z Nemci okupiranim italijanskem ozemlju se je začelo krepiti odporništvo, pa tudi državljanska vojna.

Moskovska konferenca ZDA, Velike Britanije in ZSSR je 30. oktobra 1943 sprejela tudi določila, naj italijanski narod dobi priložnost, da se organizira na osnovi demokratičnih načel. Verjetno tudi v okviru te usmeritve je bil 9. novembra 1943 v Brindisiju (kjer je bil takrat sedež Badoglijeve vlade) podpisan dodaten protokol k Listini o vdaji Italije. Podpisala sta ga v imenu vrhovnega poveljnika Zavezniških sil general-lajtnant Noel MacFarlane in predsednik italijanske vlade Badoglio. S tem protokolom se je spremenil naslov Listine o vdaji Italije v Dodatni pogoji premirja z Italijo. Prinašal je tudi nekaj manjših popravkov, ki pa v vsebino Listine niso zelo posegali in dejansko niso spreminjali njene dikcije. Kljub drugačnemu naslovu so tako ostajali trdi pogoji brezpogojne vdaje.

Ceprav se je po osvoboditvi Rima v začetku junija 1944 kralj Vittorio Emanuele III. umaknil iz javnega življenja, da je bil njegov sin Umberto imenovan za kraljevega namestnika in da je bila 18. junija 1944 imenovana prva antifašistična vlada na čelu z Ivanoem Bonomijem, Italiji vse do konca vojne ni uspelo spremeniti svojega statusa sobojevnice. Konec vojne je tako pričakala tudi kot premagana država, ki je morala sklepati mirovno pogodbo. Ta ji je prenesla reparacije, izgubo kolonij in ne nazadnje tudi spremembo njene vzhodne meje.

Dr. Nevenka Troha

■ **AKTUALNO** Italijanski zločini

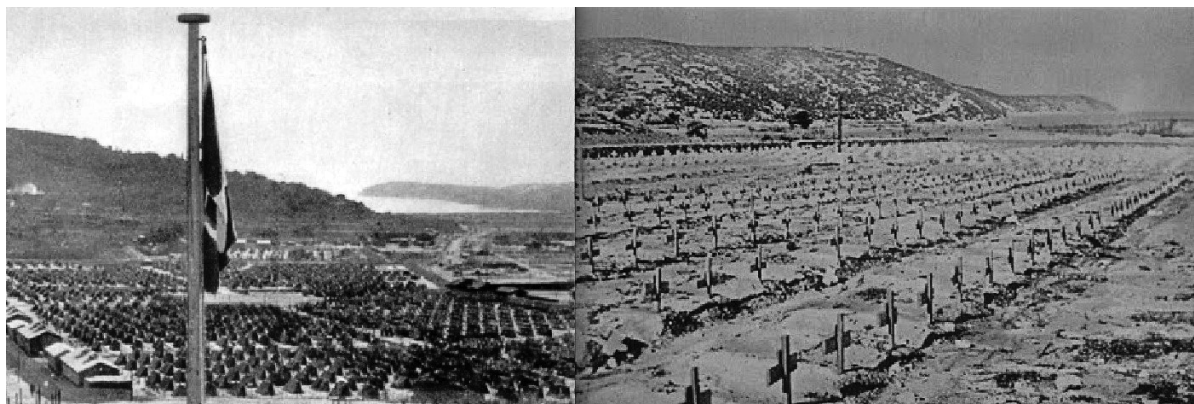
Poziv brez odziva

Več kot sto slovenskih, italijanskih, hrvaških, srbskih in črnogorskih zgodovinarjev, predstavnikov zgodovinskih inštitutov, univerz, odporničških gibanj, muzejev, dokumentacijskih centrov nekdanjih taborišč in okoli 70 ustanov je podpisalo poziv ustanovam italijanske republike, da ob osemdeseti obletnici napada italijanske vojske na Jugoslavijo uradno priznajo fašistične zločine, ki so jih na jugoslovanskem ozemlju zagrešile italijanske okupacijske sile. Poziv so poslali Predsedstvu Italijanske republike, Predsed-

stvu sveta ministrov, Senatu Italijanske republike, Poslanski zbornici Italijanske republike, Ministrstvu za obrambo Italijanske republike in Ministrstvu za zunanje zadeve in mednarodno sodelovanje Italijanske republike.

V Pozivu (31. marca 2021) so zapisali:

Letos mineva osemdeset let od napada italijanske vojske na Jugoslavijo, do katerega je prišlo aprila 1941. V času fašistične in nacistične okupa-

Taborišče Rab leta 1943 (levo), pokopališče po vojni (desno).

cije med aprilom 1941 in osvoboditvijo maja 1945 je na jugoslovanskem ozemlju življenje izgubilo okoli milijon ljudi. Fašistična Italija je pri teh ubojih sodelovala z vojaško agresijo, streljanjem zapornikov in talcev, represalijami nad civilisti, čiščenjem terena, deportacijami v koncentracijska taborišča, v katerih je bilo interniranih okoli sto tisoč Jugoslovancev, pa tudi s podporo kolaboracionističnim silam, ki so tudi same izvajale množične poboje.

Raziskovalci sodobne zgodovine, izvedenci te problematike in strokovnjaki, ki smo zavezani dejavnemu ohranjanju zgodovinskega spomina, smo prepričani, da v preteklih desetletjih nismo dosegli popolnega zavedanja teh zločinov, ki so bili žal izvedeni tudi

v imenu Italije. Italijanska republika teh grozot ni nikoli jasno obsodila, niti se od njih ni radikalno odmaknila: ni uzakonila dneva spomina na ta dogajanja, uradni predstavniki italijanske države niso obiskali krajev spomina na fašistične zločine v Jugoslaviji.

Od predsednika Italijanske republike in predstavnikov najpomembnejših institucij zato zahtevamo, da se zavedo tega zamolčanega zgodovinskega dogajanja. Osemdeseta obletnica bi bila idealna priložnost, da Italijanska republika prevzame zgodovinsko odgovornost za kriminalno delovanje, ki je bilo plod politične, fašistične in nacionalistične logike, ki jo danes v imenu ustavnih vrednot, ki so temelj demokratičnega državljanstva, odločno ob-

sojamo. Javna izjava ali uraden obisk (na primer koncentracijskega taborišča na otoku Rab, kjer je zaradi lakote in pomanjkanja umrlo okrog 1200 ljudi, med njimi veliko žensk in otrok) bi imela pomemben simboličen pomen, dokazala bi čut odgovornosti institucij Italijanske republike in priznala trpljenje, ki je bilo prizadejano prebivalstvu Slovenije, Hrvaške, Črne gore ter Bosne in Hercegovine. Po uradnih srečanjih, do katerih je prišlo v preteklih letih, od znamenitega koncerta treh predsednikov leta 2010 do obiska na Bazovici julija 2020, bi ta izjava pomenila naslednji korak na poti evropske pomiritve in širšega razumevanja zgodovinskih procesov.

(podpise hranimo v uredništvu)

Slovenska predsednica Nataša Pirc Musar je maja letos, ko je bila na obisku v Italiji, na srečanju na Kvirinalu italijanskemu predsedniku Sergiu Mattarelli predlagala skupno častno pokroviteljstvo evropskega leta kulture 2025 Nova Gorica - Gorica (EPK), kar je gostitelj rade volje sprejel. Predsednica je Mattarello opozorila na pereče vprašanje parlamentarnega predstavništva slovenske manjšine v italijanskem parlamentu in se zavzela za sklic italijanskega vladnega omizja za Slovence, ki se ne sestaja že dolgo časa.

Na sestanku pa niso govorili o novih pravnih korakih med Italijo in Slovenijo. Predsednica Nataša Pirc Musar je izrazila dvom, da se bo Italija septembra letos z najvišjim predstavništvom na Rabu udeležila spominske prireditve ob 80. obletnici osvoboditve tamkajšnjega fašističnega taborišča. Za to v Rimu očitno še niso dozoreli časi (!). Na srečanju predsednikov je sodeloval tudi italijanski zunanji minister Antonio Tajani, kar pomeni novost za podobne sestanke na predsedniški ravni.

Vir: Primorski dnevnik

■ **DOGODKI** *Dan vstaje v Črni gori*

Skupen boj med NOB

Zveza borcev NOB in antifašistov Črne gore in občina Cetinje sta bili organizatorki letošnje osrednje proslave 13. julija ob dnevu vstaje črnogorskega naroda in dneva državnosti Črne gore v »prestolnici« Cetinje. V številnih krajih je ZZB Črne gore sama ali skupaj z vodstvi posameznih občin (odvisno od tega, katere politične stranke so v njih na oblasti) ta dan prav tako pripravila številne slovesnosti. Državna oblast ob obeh uradnih državnih praznikih ni pripravila nobene proslave, prav tako ni bilo nobenega predstavnika državnih organov na proslavi na Cetinju. Je pa predsednik Črne gore na predvečer praznika, 12. julija, na Cetinju v svoji uradni rezidenci priredil sprejem za diplomatski zbor in predstavnike državnih organov in drugih organizacij, na sprejem je bil povabljen tudi predsednik črnogorske borčevske organizacije.

Vabilu ZZB Črne gore so se odzvale delegacije vseh borčevskih in protifašističnih organizacij iz držav na območju nekdanje sku-

pne države, razen iz Severne Makedonije. V delegaciji ZZB Slovenije sta bila predsednik Marijan Križman in Marjan Šiftar, član predsedstva ZZB.

Na predvečer praznika so se vse delegacije udeležile odprtja razstave »Črnogorski NE fašizmu« in izjemno dobro obiskane in vsebinsko tehtne okrogle mize »13-juljska vstaja in protifašizem danes«. Še posebno vrednost okrogli mizi je dala sestava sodelujočih – prof. Pretič z Univerze v Podgorici, prof. Klasić z Univerze v Zagrebu in Sead Džulić, predsednik SABNOR Bosne in Hercegovine – ki so poleg osvetlitve pomembnih zgodovinskih okoliščin in značilnosti vstaje v Črni gori in narodnoosvobodilnega boja na jugoslovanskih tleh namenili še posebno pozornost pojavnim oblikam ohranjanja spomina na fašizem in prepoznavanju novodobnega fašizma.

Delegacije borčevskih in protifašističnih organizacij in vodstvo Zveze borcev Črne gore so praznični dan začeli s skupnim polaganjem

venca k partizanskemu spomeniku na Cetinju. Delegacije in vodstvo ZZB Črne gore je sprejel podpredsednik občine Cetinje, obiskali pa smo tudi Nacionalni muzej v tem mestu in Njegoševo grobnico na Lovčenu. Na dobro obiskani proslavi ob obeh črnogorskih državnih praznikih je imel pozdravni govor podpredsednik občine Cetinje, osrednji govor pa predsednik ZZB Črne gore Z. Hodžić. V imenu vseh prisotnih delegacij je imel pozdravni govor Marijan Križman. Njegov govor, v katerem se je še posebej spomnil zgodovinskih slovensko-črnogorskih vezi, sodelovanja v skupnem narodnoosvobodilnem boju in sodelovanja v aktualnih časih (Njegošev spomenik v Ljubljani), je bil prekinjan z močnimi aplavzi 2000-glave množice prisotnih v mestnem avditoriju. Navzoči na proslavi pa so še posebej pozdravili že skoraj sto let starega črnogorskega partizanskega prvoborca, kurirja legendarnega komandanta Save Kovačevića.

Marjan Šiftar

■ **DOGODKI** *Stari Log in Polom*

Spomin na talce in pesnika Mirana Jarca

Člani Združenja borcev za vrednote NOB Kočevje in KO ZB Stara Cerkev smo skupaj s predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto, Društvom za vzdrževanje partizanskih grobišč v Rogu in predstavnico Knjižnice Mirana Jarca iz Novega mesta v spominskem parku v Starem Logu 5. avgusta položili cvetje in prižgali sveče ob spomenik 74 ustreljenim talcem in pesniku Miranu Jarcu.

Z recitacijama sta nastopili Živka Komac in Irena Maržič, Darko Pucelj, podpredsednik ZB Novo mesto, pa nam je osvetlil zgodovinska dejstva o številu žrtev med borci, taboriščniki, otroki in civilnim prebivalstvom med drugo svetovno vojno. Prav tako je govornik navzoče spomnil, da niti en italijanski vojak nikoli ni odgovarjal za zločine, ki jih je italijanski okupator storil nad slovenskim prebivalstvom, še posebej pa na Kočevskem v času roške ofenzive, ko so ljudi množično pošiljali v internacijo, streljali vse njim sumljive in izdane ter požigali celotne vasi. Tako so avgusta 1942 storili tudi s takratnim prebivalstvom v Starem Logu. Ženske, starejše in otroke so odgnali v internacijo, 74 moških pa so ustrelili ob pokopališkem zidu. Strogo so se držali ukaza svojih poveljnikov: »Za vsako ceno je treba obnoviti italijansko prevlado in ugled, pa čeprav bi morali izginiti vsi Slovenci in bi morala biti uničena vsa Slovenija.«

Iz Starega Loga smo se odpeljali do Poloma, kjer smo se ob spomeniku na tamkajšnjem pokopališču s polaganjem cvetja, svečami in recitacijami Živke in Irene poklonili spominu na osem padlih borcev jurišnega bataljona. Osrednja spominska slovesnost pa je potekala pred vaškim domom v Polomu. Kjer so gasilci PGD Kočevje poskrbeli, da smo pod šotorom varni pred dežjem spremljali bogat kulturni

program v spomin na junaške boje jurišnega bataljona 18. divizije in na njegovih osem padlih borcev. Tokrat so v kulturnem programu sodelovali: pevska skupina Binklarji, Toni Šepec z lastnimi srce parajočimi recitacijami na temo fašističnega nasilja, sestre Majda Rački in Jelka Domevšček, slavnostni govornik je bil Predrag Baković, poslanec SD v državnem zboru, ki nas je v svojem govoru popeljal v čas napada jurišnega bataljona. Prvič pa je program odlično povezovala Barbara Campa Janeš.

Specialni bataljon 18. divizije je bil ustanovljen 27. avgusta 1944 v vasi Zavrh na Bloški planoti. Sestavljen je bil iz 76 prostovoljcev, ki so bili oboroženi z lahkim

avtomatskim orožjem. Bili so pod neposrednim poveljstvom štaba divizije in njihova glavna značilnost je bila, da so bili premični in sposobni hitrih akcij in nenadnih pohodov. Bataljon je bil ustanovljen na pobudo komandanta divizije Staneta Semiča - Dakija kot odgovor na novoustanovljene hitro premikajoče se Rupnikove domobranske udarne enote pod vodstvom nemških oficirjev, ki so napadale partizanske štabe, bolnice, ubijale aktiviste, kurirje in talce. Novoustanovljeni bataljon s komandantom Francem Uršičem - Frenkom, starim le 19 let, se je s svojo taktiko hitrih, odločnih in uspešnih napadov z močnim ognjem hitro uveljavil, še posebej septembra 1944 pri Knežji njivi pri Ložu, za kar je prejel pohvale štaba divizije in preimenovanje v jurišni bataljon. Eno od takih akcij po navodilu štaba »Napasti in uničiti nemško topništvo!« so izvedli 6. januarja 1944 v Polomu.

V Polomu je močna nemška topniška skupina s težkimi havbicami obstreljevala partizanske položaje v Suhi krajini. Zato je padlo povelje, da mora jurišni bataljon uničiti topništvo v Polomu. Ponoči, v visokem snegu, preko skalovja in vrtač, oboroženi z orožjem in strelivom so se le stežka prebili iz smeri Starega Loga. Vnel se je srdit boj s številnejšim in bolje oboroženim sovražnikom. Sovražnik je imel dobro kritje v hišah in cerkvi, obstreljevanje je postajalo silovitejše. Sneg se je obarval rdeče. Padlo je osem borcev, tudi priljubljeni komandant Uršič. Del bataljona je uspešno zadrževal Nemce, da so borci izvlekli mrtve in 12 ranjencev in se umaknili v smer, od koder so prišli. Iz Poloma se nemški topovi niso nikoli več oglasili.

Zlatica Arko

Jože Pogljajen

Ne slava, mir Ukrajini

Druga polovica poltja pri nas mineva v znamenju »tisočletne« poplave. Poleg tisočerih prostovoljcev, ki pomagajo odpravljati škodo, so se našli tudi nekateri – prednjačijo predvsem funkcionarji SDS in NSi – ki so nesečno s fotografijami, na katerih z nasmeškom na obrazih zavzeto z lopato ali kakšnim drugim orodjem v rokah pomagajo ljudem iz blata, izkoristili za lastno promocijo. Še bolj kot to slikanje samohvale strankarskih funkcionarjev izstopa spolitizirano pompozno zahvaljevanje predsednika vlade Goloba Ukrajini – in celo osebno Zelenskemu – ker je poslal pet bagrov in ekipo menda najboljših izvedencev za odpravo posledic uničujočih poplav. Ob govorih v slogu »Slava Ukrajini« ni manjkalo komentarjev, kako Rusija ni poslala nobene pomoči. Veliko manj pozornosti je bila denimo deležna Nemčija, čeprav je v dobrih dveh tednih na Koroškem postavila kar dva mostova, še manj opazna je bila pomoč iz drugih, zlasti balkanskih držav.

S tem je naša oblast znova dokazala, da ne zna ali celo noče ločevati med ravnanjem ob naravni ujmi in poplavo propagande, ki že pol drugo leto spremlja rusko-ukrajinsko vojno. Kaže tudi, da znova capljamo na repu dogajanja. Zadnje čase namreč moč in prepričljivost te propagande slabita. Če je zlasti od priključitve Krima Rusiji naprej tako rekoč vsa medijska mašinerija zahodnega sveta, to je ZDA in držav Evropske unije, nekritično – če uporabim zelo milo oznako – sprejemala in na udarnih straneh objavljala vse, kar je prihajalo iz ukrajinskih virov in ameriških in drugih natovskih centrov za psihološko bojevanje, se ta vseobsegajoča propagandna fronta zdaj počasi, a vendarle spreminja. Mediji se v opisovanju vojnih spopadov bolj naslanjajo na kolikor toliko preverjena dejstva. Tudi analize, ki jih obveščevalne službe držav članic Nata prodajajo medijem, niso več tako navijaške, kot so bile še pred letom dni. Celo naši mediji o ukrajinsko-ruski vojni vse manj sprašujejo naše priučene generale, kajti njihove ocene so se zelo hitro pokazale za zelo zgrešene.

Prodornost protiruske specialne vojne slabijo predvsem vse pogostejše analize, ki razkrivajo, kako so sankcije bolj kakor Rusijo prizadele gospodarstva v Evropi. Zdaj se že odkrito piše o tem, kako močno zvišane cene plina in drugih energentov zaradi bojkota ruskih zaloga gospodarstva potiskajo v recesijo. Enako je mogoče prebrati, da so Rusi izpad izvoza energentov v EU

nadomestili z drugimi velikimi trgi, kitajskim in indijskim na primer. In ne nazadnje, podatki Svetovne banke razkrivajo, da je Rusija names-to napovedanega gospodarskega zloma v zadnjih dveh letih z bruto družbenim proizvodom že prehitela Nemčijo. Zlasti očiten neuspeh protiofenzive ukrajinske vojske nekatere vojaške analitike v ZDA, pa tudi v nekaterih v evropskih državah napeljuje k sklepom o zgrešnosti te vojne. Nekateri grede tako daleč, da vodilnim demokratom v ZDA očitajo, da sta bila vmešavanja v notranje zadeve Ukrajine in širitev Nata na ruske meje z namenom, da bi jo oslabili gospodarsko in tudi vojaško, velika strateška napaka. Kajti glavna tekmica, da po vojaški in predvsem gospodarski in tehnološki moči prehitijo ZDA, ni Rusija, ampak Kitajska.

In to zagotovo zanje ni dobra novica pred bližajočimi se volitvami. Počasi bodo namreč morali priznati, da je bila doktrina, nastala po koncu druge svetovne vojne, o tem, da Rusi kujejo brezbožno svetovno komunistično zaroto z namenom zasesti kapitalistični svet, izmišljena za ameriške in pozneje

Prodornost protiruske specialne vojne slabijo predvsem vse pogostejše analize, ki razkrivajo, kako so sankcije bolj kakor Rusijo prizadele gospodarstva v Evropi.

tudi notranjepolitične interese večjih evropskih držav. Ali kot je pred skoraj tremi desetletji v knjigi Čas skrajnosti zapisal zgodovinar Eric Hobsbawm, ta trditev ni imela nobene stvarne podlage, ker takratna Sovjetska zveza za kaj takega ni imela ne vojaških –

prav takrat so namreč Rusi svojo 12-milijonsko armado zmanjšali na samo tri milijone mož – in še manj gospodarskih resursov. Je pa sprožila protirusko histerijo lova na (ameriške) komunistične čarovnice in ustanovitev Nata »z namenom obdržati Američane v Evropi, Ruse zunaj nje, Nemce pa na vajejih«. Ruski odgovor je sledil šele šest let pozneje v obliki Varšavskega pakta, s čimer sta obe jedrski velesili zabetonirali temelje hladne vojne. Sovjetske zveze ni več, enako tudi komunizma ne, Varšavski pakt so razpustili, le Nato je ostal in se širil. In hladna vojna se je prvič po sedemdesetih letih sprevrgla v pravo vročo vojno na ukrajinskih tleh, katere zmagovalci so samo trgovci z orožjem.

Zato najbrž ni čudno, da vse bolj pogosto prihaja do pobud za sklenitev premirja in začetek pogajanj o miroljubni rešitvi spora. Za zdaj v ZDA in v Rusiji, da ne omenjamo Zelenskega v Kijevu, te pobude vsaj uradno še zavračajo, toda novice, da celo v vrhu Nata razmišljajo o premirju in pogajanjih, spodbuja upanje, da bi nacionalistično obarvani moto »Slava Ukrajini« zamenjali z »Mir Ukrajini«!

■ NAŠ POGOVOR

Dr. Lilijana Burcar

redna profesorica na oddelku za anglistiko in amerikanistiko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, vneta raziskovalka družbene in spolne neenakosti.

»Rodilni stroji za delovno in militaristično silo«

Letos je končala obsežno delo Kapital in reproductivne pravice. V njem poglobljeno analizira in pojasnjuje načine in metode obvladovanja žensk kot nosilk samoobnavljanja družbe.

Dr. Maca Jogan

Začniva pogovor o temati ki vaše knjige kar s pojasnilom, kaj je treba razumeti pod oznako »reproductivne pravice«.

»V izhodišču gre za pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok in zagotavljanja reproductivne avtonomije žensk, tj. da imajo pravico do kontracepcijskih sredstev in umetne prekinitve nezaželene nosečnosti na zahtevo (UPN); v primeru, da se za materinstvo odločijo, pa vso potrebno temeljno in brezplačno oskrbo v okviru javne zdravstvene blagajne. Tudi slednje na kapitalističnem Zahodu ni samoumevno. Posledica je visoka stopnja smrtnosti nosečnic in mater in novorojenih otrok, pri čemer po podatkih OECD Združene države Amerike med tako imenovanimi razvitimi državami zasedajo neslavno prvo mesto. V svoji študiji se posvečam temeljnim reproductivnim pravicam, to je pravici žensk do kontracepcije in svobodnega odločanja o rojstvu otrok.«

V svojem delu se najprej ukvarjate z izjemno aktualnim vprašanjem, kako se te pravice uresničujejo v zahodnih kapitalističnih družbah, pri čemer ste posebej pozorni na izjemno razredno neenakost in možnosti samostojnega odločanja žensk o lastnem telesu in sploh vse pogoje življenja pri večini žensk z nizkimi dohodki. Kakšne so dejanske možnosti teh žensk, da bi se prisilnemu materinstvu izognile v ZDA, s katerimi se v množični zavesti pogosto povezujejo predstave o razvitosti in naprednosti.

»Najprej je treba poudariti, da so ZDA kontracepcijska sredstva dekriminalizirale šele leta 1965 za poročene in leta 1972 za neporočene osebe; UPN pa leta 1973 in jo znova izničile 24. junija 2022. Za razliko od takratnega socialističnega bloka te temeljne reproductivne pravice ZDA podobno kot kapitalistična Zahodna Evropa nikoli niso obravnavale, še manj priznale v okviru človekovih pravic in politike enakopravnosti žensk. Zato ZDA kot tudi vse druge zahodne kapitalistične države te pravice nimajo zapisane v ustavi kot tudi ne v zdravstvenih zakonih. Šlo je namreč zgolj za dekriminalizacijo kontracepcije in UPN na zahtevo v okviru pravice vsake posameznice do zasebnosti. To pomeni, da kapitalistične države niso zavezane, da bi za uresničevanje te pravice zagotavljale ustrezne materialne in druge možnosti. Gre za črko na papirju, za njo pa stoji izdelan sistem omejevanja dostopnosti, saj je uveljavljanje teh reproductivnih pravic in

s tem svobode odločanja o rojstvu otrok odvisno od debeline denarnice vsake posameznice.«

Kakšne zvijačne ukrepe uporablja oblast v ZDA (na vseh ravneh), da bi ženske večinskih, revnih slojev (razredov) delovale kot rodilni stroji za »delovno in militaristično silo«?

»Na primer le tri leta po legalizaciji UPN je bil sprejet Hydov amandma, ki je začel veljati leta 1977. Šlo je za načrten odvzem pravice ne le do brezplačne UPN na zahtevo, ampak tudi do brezplačne UPN v primeru ogroženosti zdravja, okvare ploda, posilstva in incesta vsem revnim ženskam, zavarovanim v okviru edinega zveznega zdravstvenega programa Medicaid. Podplačane revne ženske so bile s tem razčlovečene in popredmetene. Hydov amandma je obdržala tudi Obamova oblast. Vgradila ga je v novo zdravstveno reformo leta 2010. Bil je načrtna oblika napada na pravico revnih žensk do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, saj si brez subvencij posega ne morejo privoščiti. Zato je vsako leto vsaj ena tretjina žensk, ki živijo na pragu ali znatno pod pragom revščine, proti svoji volji prisiljenih v materinstvo. Pravica podplačanih, revnih zaposlenih in siromašnih žensk do načrtovanja družine in lastne prihodnosti kot tudi prihodnosti drugih članov družine, je bila in ostaja sistemski privid. Podobno je bilo tudi po legalizaciji kontracepcije. Različne, predvsem konservativne, oblasti so si izmišljevale omejitve, da bi revne ženske odrezale od že tako le delno subvencionirane in že v izhodišču prav tako težko dostopne kontracepcije. S tem je bila sklenjena zanka okrog vratu žensk, ki so delovna večina, slabo plačano in izkoriščano delavsko prebivalstvo.«

Zakaj je polno uresničevanje reproductivnih pravic pri večini žensk v kapitalizmu za sam obstoj tega sistema nevarno; v kakšnem odnosu so različni državni (institucionalni) ukrepi za opolnomočenje žensk z vodilno vrednoto delovanja kapitalističnih korporacij, to pa je dobičkonosnost?

»Ker to pomeni dejansko emancipacijo, ki se preliva na področje systemskega in polnega opolnomočenja žensk in posredno tudi njihovih partnerjev in otrok. Povezana je z emancipacijsko zahtevo, da ženske na trg dela vstopajo kot zaposlene za poln in nedoločen čas, kar zahteva vzpostavitev celodnevni vrtecev in jasli vključno z obroki hrane. Namesto tega gre

pri vsiljevanju nezaželenega/nenačrtovanega materinstva na Zahodu za odiranje žensk v gospodinjstva. Prinaša izstop žensk s trga dela ob več let trajajočih, neplačanih ali le delno plačanih porodniških dopustih, kar dela ženske odvisne od partnerjev, in z možnostjo poznejših podplačanih oblik dela le od doma ali za polovični delovni čas. Vzrok za to je različno in načrtno podrazvit ter nesubvencioniran sistem javnega varstva otrok Kajti kapitalistične države vzdržujejo tip socialne države, ki je le minimalna ali v najboljšem primeru delna. Gre za neugodne razmere za socialno in biološko reprodukcijo izkoriščanih in osiromašenih. Zato je, kot dokazujem v svojem delu, motiv kapitalističnih držav in njihovih lastniških elit, ki stremijo k pozasebljanju tega, kar ustvarijo zanje drugi, da čim večji delež tega prisvojenega bogastva obdržijo. V tako neugodnih razmerah, ki jih porajajo le minimalni ali delni tipi

»Naj
govorijo
besede,
ne
podoba«

socialne države, kapitalistične elite skrbijo za dotok in obnovo bazena delovne sile in prebivalstva posredno, z omejevanjem in izničevanjem reproductivne avtonomije žensk. Tarča niso bogate, ampak osiromašena delovna večina.«

Kakšno vlogo v teh procesih igra Rimskokatoliška cerkev kot svetovna zagovornica »svetosti življenja« in ideologije enega skrbnika? So druge (tudi nekrščanske) cerkve šibkeje povezane s potrebami velikih korporacij po poceni in poslušni (polovični ženski) delovni sili?

»Rimskokatoliška cerkev je izdatno financirala navidezno samonikla gibanja proti pravici žensk do abortusa v 70. letih prejšnjega stoletja, najprej prav v ZDA. Zarodku zavajajoče pripisuje lastnosti, ki jih ima šele nekaj mesecev ali let star otrok, da bi zarodek počlovečila, ženske pa označila za detomorilke. Sami pa ji za dejanska življenja, ko ta nastopijo, ni mar. Še več, načrtno jih ugonablja za svoje tuzemeljske koristi, ki so povezane s kopičenjem premoženja. Rimskokatoliška cerkev je svetovna finančna in nepremičninska korporacija, podobno tudi druge cerkve, npr. an-

glikanska. Skupaj imata lastniške deleže v največjih orožarskih podjetjih, hkrati zahodnim vojakom, katerih poklic je ubijanje, na neokolonialnih ekspedicijah po vsem svetu preko svojih vojaških vikariatov delita odpustke. Licemerstvo ne bi moglo biti večje. Pri vsem tem si npr. Anglikanska cerkev določa, kaj velja za etično poslovanje. Njena soudeležba pri dobičku podjetij, specializiranih za proizvodnjo ubijalskega orožja vseh vrst, domnevno ni etično sporna, če podjetje izdeluje še kaj drugega poleg orožja in če lastniški delež cerkve ne presega desetih odstotkov vrednosti takega podjetja.«

Pomembne zgodovinske izkušnje za drugačen model življenja so se že izoblikovale v zgodnjem obdobju socialistične ureditve, ki pa je bila s padcem berlinskega zidu potisnjena v nevidnost, že prej pa zasramovana in kritično vrednotena po merilih Zahoda. Prosim vas, da predstavite, kako je potekalo omejevanje reproductivnih pravic in iztiskanje žensk s trga dela po vzpostavitvi »demokracije« 1989/90 na Poljskem.

»Takoj po restavraciji kapitalizma, ko naj bi na Poljskem zasijala demokracija, je politično jedro Solidarnosti pod pokroviteljstvom Mednarodnega denarnega sklada in Cerkev začelo izvajati masivne reze v socialno državo, ki jo je vzpostavil socializem. Na udaru se je znašlo socialno varstvo in razgradnja javnega varstva otrok, in sicer za otroke do tretjega leta starosti v celoti, za višjo starostno skupino pa je sledilo drastično skrčenje ustanov za eno tretjino. Cilj je bil jasen: večino mater, če si ne morejo privoščiti zasebnih varuš, prisiliti, da ostanejo doma. Vzoredno je bil preoblikovan sistem porodniških in starševskih dopustov. Podaljšana so bila na tri in več let za enega samega otroka, za večino žensk so bila ukinjena denarna nadomestila. V tem kontekstu je nova »demokratična« elita že 16. januarja 1991 ukinila subvencije za kontracepcijske tablete. Na prvem uradnem kongresu Solidarnosti leta 1990 je njen politični vrh potrdil predlog Episkopata o popolni prepovedi abortusa z nekaterimi izjemami. Nova oblast, bogato sofinancirana z Zahoda, je to potrdila v novem zakonu z dne 7. januarja 1993. Zakon je uvedel paradoksalni pojem »nerojenega otroka«, zarodku je nadel status osebe in ga odvzel ženski. Z izjemo premožnejših je ženske zreduciral na posodo za prisilno rojevanje po meri in potrebah kapitalistične elite v okviru uničene socialne države. Ženske so izgubile pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, ki so jo v socializmu uživale od leta 1956.«

Marsikaj bi še rada vprašala in vi bi še veliko lahko povedali. Za zdaj najlepša hvala za razsvetljevski intervju v začetku 21. stoletja.

■ DOGODKI *Postojna*

Pesniška zbirka Ane Horvat

V Notranjskem muzeju v Postojni je bila predstavitev pesniške zbirke Ane Horvat *S plamenico upora v zarjo svobode*. Pogovor z avtorico je vodil znan kulturni delavec, pevec v raznih pevskih zborih in recitator Igor Rojc. Nekaj pesmi je tudi prebral iz knjige, prav tako avtorica (na sliki). Knjigo je posvetila svojim vnukom in vsem našim znanamcem v želji, da bodo v srcu nosili plamenico svobode v spomin na veličasten pogum naših prednikov, ki niso klonili v najtežjih časih naše zgodovine.

Predstavitve so z nekaj lepimi starimi pesmimi popestrili pevki, sestre Vanda in Magda, ter pevec Milan. Kristjan Olenik Ribič, ki prihaja iz Grosupljega, kjer obiskuje sedem razred osnovne šole in ima status obetavnega mladega umetnika, glasbenika, čelista, je zaigral nekaj lepih melodij, v zadovoljstvo vseh prisotnih tudi domoljubno ponarodelo pesem Po jezeru pesnika Miroslava Vilharja.

Pesniška zbirka je razdeljena na štiri poglavja, in sicer Rodoljubom – TIGR-u, NOB in partizanom, Sprehod skozi čas po domovini in Ljubezem premaga vse. Skozi vsa poglavja veje duh uporništvu in boja za vrednote, kot so pravica, mir, svoboda in ljubezen.

V slovenski zgodovini skoraj ni obdobja, da se naši predniki ne bi borili za svojo pravdo. Ko pa je na Primorskem zavladal italijanski fašizem, ki je prepoval vsa kulturna društva in slovenski jezik, se je začel upor. Začeli sta ga organizaciji Borba in TIGR, zajel pa je vso okupirano Primorsko. Po kapitulaciji Italije so se rodoljubi vključili v partizanske vrste in premagali nacifašizem. Vse to je Ana zajela v svoji pesniški zbirki, za kar smo ji iskreno hvaležni.

Bruna Olenik

GEOPEDIJA Partizanski spomeniki (19)

Partizanska plošča na Triglavu

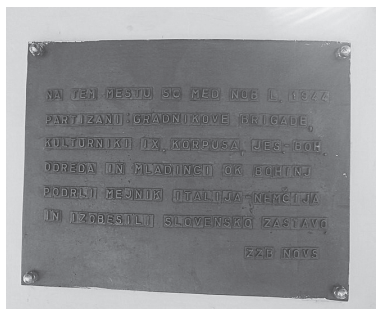
Protifašistični protestniki ob partizanski plošči na Triglavu (čisto levo) 20. avgusta 2021

Od 14. oktobra 2019 je na skalnata tla severozahodno ob Aljaževem stolpu na vrhu Triglava (2864 m) z blagoslovom Zavoda za varstvo kulturne dediščine privita kovinska plošča, na kateri piše:

NA TEM MESTU SO MED NOB L. 1944 PARTIZANI: GRADNIKOVE BRIGADE, KULTURNIKI IX. KORPUSA, JES.-BOH. ODREDA IN MLADINCI OK BOHINJ PODRLI MEJNIK ITALIJA-NEMČIJA IN IZOBESILI SLOVENSKO ZASTAVO. ZZB NOVŠ

Razvitje slovenske zastave na Triglavu 20. aprila 1944 (Foto: Bogo Tavčar)

Plošča na Aljaževem stolpu leta 2018 (Foto: Andrej Cizl)

ga lovskega polka Brandenburg, nastanjenih na Bledu, dan pozneje pa sedem partizanov Jeseniško-bohinjskega odreda. Kurir Anton Pretnar z Bleda je s sekiro zasekal luknjo v streho stolpa in vanjo zasadil palico s šest metrov dolgo slovensko zastavo z zvezdo. Izstrelili so častno salvo v počastitev osvoboditve Beograda, dogodek je fotografiral Bogo Tavčar, v spominsko knjigo so pod rubriko smer sestopa zapisali V SVOBODO!

Kmalu po vojni je Aljažev stolp začel dobivati dodatke: 1949 so namesto zmahane kovinske zastave na streho namestili peterokrako zvezdo, leta 1958 so na njegovo steno pritrčili šesterokotno ploščo prvopristopnikom leta 1778, 1983 je ob snemanju filma o Kugyju razmajano zvezdo spet nadomestila

stinska plošča Edvardu Kardelju pri lovski koči na Malem polju.

Nekdanja plošča pri Kardeljevi koči na Malem polju

zastavica z letnico 1895. 1986 pa so ploščo prvopristopnikom sneli in na njeno mesto obesili partizan-sko z naslednjim besedilom:

NA TEM MESTU SO MED NOV PRIPADNIKI NOVJ IZOBESILI SLOVENSKO ZASTAVO IN SICER: 30. MAJA 1944 BORCI II. SNOUB IVANA GRADNIKA PO NEUSPELEM NAPADU NEMCEV NA TITOV ŠTAB V DRVARJU; 2. AVGUSTA 1944 PARTIZANI KULTURNE SKUPINE IX. KORPUSA IN SOŠKI

AKTIVISTI TER ODSTRANILI MEJNI KAMEN MED ITALIJO IN TRETJIM RAJHOM;

20. OKTOBRA 1944 BORCI JESENISKO-BOHINJSKEGA ODREDA IN MLADINCI OKRAJNEGA KOMITEJA SKOJ BOHINJ V POČASTITEV OSVOBODITVE BEOGRADA.

ZZB NOVŠ

Ob osamosvojitvi leta 1991 je partizanska plošča nenadoma izginila. Govorilo se je, da je končala v prepadu, v resnici pa so jo nekateri zagrizeni rojaki, ki so si osamosvojitve razlagali kot zapoznelo zmago nad partizani, zanesli v dom na Kredarici, kjer se je čez čas za njo izgubila sled, niti njene fotografije ni nikjer najti. Ne ve se, kdaj so namesto odstranjene plošče na stolp pritrčili nekoliko manjšo ploščo s krajšim besedilom, ki je ostala na vrhu do leta 2018, ko so stolp s helikopterjem transportirali v dolino na restavriranje. Za nasprotnike partizanstva je bila zdaj priložnost, da se partizanska plošča za zmeraj odstrani z vrha. Mogoče je tudi naše prizadevanje malo pripomoglo, da do tega ni prišlo, ampak da so ploščo samo prestavili ob stolp.

V deseterokilometrskem pasu okrog Triglava je še enajst partizanskih obeležij. Zaradi simbolne občutljivosti tega prostora sta bili vandalizirani še plošča padlim partizanom gornikom v Vratih in Kardeljeva plošča na Malem polju. Nasprotniki partizanskih obeležij radi ponavljajo, kako naj se politika drži stran od hribov in da spominske plošče v neokrnjeno naravo ne spadajo, tiho pa so bili, ko si je za svoje politične potrebe prisvojil Triglav in ga zlorabljal prejšnji predsednik vlade, in so tiho ob postavljanju križev na gorske vrhove.

Nacionalnemu in političnemu omenjanju se Triglav ne more izogniti. Na njegovem vrhu je Aljaž s stolpom zaznamoval zmago nad Nemci, partizani so pahnili v prepad italijansko-nemški mejnik, tu je zavihrala zastava ob osamosvojitvi 1991 in tu smo kolesarski protestniki avgusta 2021 napovedali konec Janševi diktaturi.

Miran Hladnik

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Investicije in gospodarska rast

Investicije so skupaj z osebno in državno porabo ter izvozom del agregatnega povpraševanja, od katerega je odvisna količina dobrin, ki jih proizvede dano narodno gospodarstvo (bruto domači produkt – BDP). Leta 2022 so investicije v Sloveniji znašale skoraj 15 milijard evrov in obsegale blizu 25 odstotkov BDP. Četrtno novoustanovljenih dobrin smo torej investirali. V naši državi so investicije do leta 2008 hitro naraščale, med finančno krizo pa upadle. Leta 2022 so bile slovenske investicije realno še za 16 odstotkov manjše, realna raven BDP pa za 22 odstotkov večja kakor leta 2008. Očitno sta se zadnjih štirinajst let v Sloveniji zelo povečala tako izkoristek kapitala (capital utilization) kakor učinkovitost investicij.

Investicije v zaloge obsegajo 10 odstotkov slovenskih investicij. V času rasti BDP so se povečevale in v letih recesije 2009, 2012 in 2013 upadale. Slovensko gospodarstvo se torej prilagaja trgu tako, da ne kopiči zalog. Če že investira v zaloge, je to zaradi zagotavljanja stabilnosti ponudbe oziroma nemotenege pokrivanja povpraševanja. V času recesije upadanje zaloga dodatno zmanjšuje BDP in zaposlenost. To seveda ni slovenska posebnost, podobno velja tudi za druge gospodarsko razvite države.

Bruto investicije v osnovna sredstva (izraz bruto kaže, da gre skupaj za obnovitvene in razširitvene investicije) so v letu 2021 zajemale 93 odstotkov slovenskih investicij ali skoraj 11 milijard evrov. Od tega so stanovanjske zgradbe obsegale 1,3 milijarde evrov, druge zgradbe in objekti 3,3 milijarde evrov, stroji in oprema 4,3 milijarde evrov (milijardo evrov za transportno opremo), proizvodi intelektualne lastnine (računalniška oprema, rezultati raziskav in razvoja) pa 1,7 milijarde evrov. Med bruto investicije v osnovna sredstva spadajo tudi investicije v osnovno čredo ter v dolgoletne nasade (39 milijonov evrov). Statistika kot del investicij beleži nabavo in prodajo vrednostnih predmetov (5 milijonov evrov).

Del investicij je avtonomen. Investitorji se zanje odločajo ne glede na pričakovano gospodarsko rast. Takšne so v veliki meri investicije države. Na drugi strani so izvedene investicije odvisne od gospodarske rasti. Vpliv prihodka na rast ali upadanje bruto investicij v osnovna sredstva kaže akcelerator. V Sloveniji je, kot rečeno, od 2009 dalje precej manjši kakor v obdobju pred tem. Po finančni krizi je slovenski izvoz blaga in storitev naraščal od leta 2010 dalje, bruto investicije v osnovna sredstva od

leta 2012 in bruto domači produkt od leta 2013. Bruto investicije so se torej začele povečevati pred koncem gospodarske depresije, povezane z upadom izvoznega povpraševanja v letu 2009 (svetovna recesija) ter domačega povpraševanja v letu 2012 (Zakon o uravnoteženju javnih financ). Med letoma 2012 in 2013 so se povečale predvsem investicije v opremo, še zlasti v transportna sredstva. Investicije v stanovanja ter druge stavbe in gradbene objekte so še naprej upadale. Začetek rasti investicij pred koncem gospodarske depresije je povezan s potrebami našega gospodarstva po stabilni ponudbi na trgu. Pri pretežnih izvoznikih, ki so si spodbujeni z ukrepi slovenske razvojne politike od leta 2010 dalje povečevali tržne deleže in obseg dela, sta se izboljšali tako donosnost kapitala kakor pričakovana donosnost investicij.

Omenjena rast investicij v transportno opremo je bila leta 2012 tudi posledica njene izrabe in zastaranja. Visoka raven motorizacije na današnji stopnji gospodarske razvitenosti zagotavlja stabilno in visoko raven obnovitvenih investicij. Ob skoraj 300 milijonih vozil v EU in ob petnajstletni povprečni ži-

vljenjski dobi vozila je treba vsako leto zamenjati 20 milijonov vozil, ne da bi se vozni park sploh povečal. Podobno rast investicij je pričakovati tudi po koncu sedanjega gospodarskega pesimizma, povezanega z nestabilnim trgom električne energije.

Investicijska poraba vpliva na gospodarsko rast tudi s povpraševanjem po dobavni verigi surovin, polizdelkov in ustreznih storitev. Gre za učinek, ki ga merimo z analizo vložkov in izločkov. Vzemimo dva primera. Investicije v osnovna sredstva, potrebne zaradi gospodarske rasti (akcelerator), v višini 100 milijonov evrov vodijo v multiplikativno povečanje prihodka za 126 milijonov evrov (multiplikator je 1,3) ter povečanje dodane vrednosti za 55 milijonov evrov. Avtonomne investicije v infrastrukturo (denimo v drugi tir železniške proge Divača–Koper) pa spodbujajo gradbeni sektor in pri vrednosti 100 milijonov evrov vodijo v povečanje prihodka slovenskega gospodarstva za 199 milijonov evrov (multiplikator je 2) ter njegove dodane vrednosti za 73 milijonov evrov. Izvedene investicije v osnovna sredstva (100 milijonov evrov, razporejeno po njihovi povprečni strukturi) so povezane s porabo 1,6 milijona evrov sredstev za raziskave in razvoj, medtem ko je enaka spodbuda infrastrukturnim investicijam povezana le z dobrimi 300 tisoč evri izdatkov za raziskave in razvoj.

Ob skoraj 300 milijonih vozil v EU in ob petnajstletni povprečni življenjski dobi vozila je treba vsako leto zamenjati 20 milijonov vozil.

■ ZLOČINI OKUPATORJEV *Bloške aktivistke (2)*

Po sledovih črne roke v Loški dolini

Od svojega zaupnika je obveščevalni center Rupnikovega udarnega bataljona dobil obvestilo, da na Dolenjih Poljanah v Loški dolini prenočuje pet mladih aktivistk OF z Blok in trije partizani. Za napad na omenjeno skupino ja bila v Rupnikovem bataljonu določena 47. četa, ki se je takrat zadrževala na Knežji Njivi v Loški dolini. Iz omenjene vasi sta napad na Dolenje Poljane izvedla 1. in 2. vod, ki so ju sestavljali predvsem preverjeni domobranci, ki so pripadali tako imenovani Črni roki. Doma so bili iz Loške doline in z Begunjsko-vidovske planot. V postojankah v Cerknici in Rakeku so bili odgovorni tudi za osebno varovanje komandanta bataljona, majorja Vuka Rupnika.

Tretji vod omenjene čete je ostal na Knežji Njivi, četrti vod pa je odšel v zavarovanje proti vasi Markovec.

Omenjena domobranska voda 47. čete sta s Knežje Njive krenila v zgodnjih jutranjih urah in se Dolenjim Poljanam približala še v temi. Obkolila sta Okoliševo domačijo skupaj s kaščo. Domobranci so z vpitjem in strelji pozvali speče v kašči k predaji.

Partizana Jože Zupančič in Lado Šega sta se poskušala prebiti skozi vhodna vrata, vendar sta oba smrtno zadeta obležala na vhodu. V notranjosti kašče, še v postelji, je bila težko ranjena partizanka Milka Lah. Domobranci, misleč, da je ranjeno domače dekle, so ji hoteli pomagati, vendar so pozneje ugotovili, da je partizanka, in jo pustili v postelji, kjer je zaradi težkih ran kmalu umrla.

Na Dolenjih Poljanah so domobranci zajeli vse že omenjene bloške aktivistke OF in jih v dopoldanskih urah privedli na Knežjo Njivo. Najbolj aktivna črnorokca

iz 1. voda že omenjene domobranske čete, Mirko Kraševce - Kuvec iz Starega trga in Vinko Telič - Kosmač iz Kozarišč v Loški dolini, ki sta sodelovala pri napadu in zajetju bloških aktivistk na Dolenjih Poljanah, sta na Knežji Njivi s pomočjo bloških domobrancev iz 3. domobranskega voda izvedla poimensko prepoznavo zajetih deklet. Zanimalo ju je, iz katerih vasi in hiš so na Blokah.

S Knežje Njive je 47. domobranska četa odšla proti Žerovnici. Zajeta dekleta so vodili domobranci 1. in 2. voda. Ob prihodu v Žerovnico so šli tudi mimo hiše na Dolenjih Poljanah ustreljenega partizana Lada Šega. Njegova mati je verjetno od domačih domobrancev izvedela, da je bil sin Lado ustreljen na Dolenjih Poljanah, Brez strahu je vpila na domobrance, »ker naj bi ji pobrali sina«. Nihče od domobrancev v koloni se na njeno vpitje in ihtenje ni odzval.

Ob prihodu v Cerknico so domobranci zajeta bloška dekleta zaprli v kleti občinske stavbe, kjer je imel komandant bataljona Vuk Rupnik v zgornjih prostorih svojo pisarno. V klet k zajetim dekletom je vsak dan prihajal domobranski podnarednik in črnorokec Mirko Kraševce - Kuvec in jih med zaslišanjem pretepal. Od njih je hotel izvedeti, kdo na Blokah so aktivisti OF. Dekleta kljub mučenju preostale mreže aktivistov OF na Blokah niso izdale. Po nekaj dneh zaslišanj in mučenja v kletih cerkniške občinske stavbe so domobranci dekleta premestili na Rakek v zgornje prostore Mlakarjeve gostilne, v spodnjih prostorih pa so skupaj z domobranci prebivali tudi Nemci, ki so varovali železniško postajo Rakek. Znano je, da so na Rakeku zajete bloške aktivistke stražili Nemci, zaslišanja

pa so še vedno izvajali črnorokci 1. in 2. voda 47. čete Rupnikovega domobranskega bataljona. Ugotovljeno je, da so bila zajeta dekleta konec februarja 1945 ponoči odvedena v gozd nad Rakekom, ustreljena in zakopana so bila neznano kje. Ugotovljeno je, da so ta zločin storili črnorokci 1. in 2. voda 47. čete Rupnikovega domobranskega bataljona. Skupino črnorokcev, ki so izvedli omenjeni zločin, je vodil domobranski podnarednik Mirko Kraševce - Kuvec. V tej likvidatorski skupini je bil tudi njegov tesni sodelavec Vinko Telič - Kosmač, ki je bil leta 1982 prijet in obsojen na 15-letno zaporno kazen. Ugotovljeno je tudi, da je Miro Kraševce - Kuvec likvidacijo bloških aktivistk načrtoval že v Cerknici med zaslišanjem zajetih deklet v kletih občinske stavbe.

Pozivam komisijo za odkrivanje prikritih grobišč (namenjena predvsem grobišč sodelavcev okupatorja), da si izdela načrt in začne odkrivati prikrita grobišča od domobrancev postreljenih ujetih partizanov in postreljenih ujetih aktivistov OF, ki so zakopani neznano kje nad Rakekom. Tudi te žrtve naj bodo dostojno pokopane in naj dobijo svoja spominska obeležja z imeni in priimki. (konec)

Franc Mihelčič

VIRI:

- Operativni razgovor z Vinkom Teličem, osumljenim vojnih zločinov – arhiv RSNZ
- Operativni razgovor z Mirom Groblerjem 2. 12. 1981 – arhiv RSNZ
- Izjava Marije Župančič Sekulič, Svobodna misel, 24. 12. 2012
- Operativni razgovor z Antonom Kovačičem, 15. 12. 1981 – arhiv RSNZ

■ RAZMIŠLJANJE *Pater Bogdan Knavs*

Spomin in molitev za pokojne nikoli ne usahneta

Tako lanskoletna kot letošnja slovesnost ob spominu na umrle ruske vojne ujetnike sta bili veliko skromnejši kakor prejšnja leta. Toda če prav pomislimo, potem vidimo, da je letošnja prireditve pravzaprav okrepila svojo simbolno vlogo. Ni bilo sicer predstavnikov enega ali drugega parlamenta, ne aktivnih politikov in tudi ne uradnih predstavnikov obeh držav.

Pa vendar je bila današnja slovesnost organizirana pod okriljem društva rusko-slovenskega prijateljstva, kar pomeni, da prijateljstvo med vsemi ljudmi obstaja tudi onkraj vseh političnih razmer.

Prijateljstvo je nekaj trajnega, še posebej tisto, ki ga poglobijo in zapečatijo nedolžne žrtve. Poleg

prijateljstva pa je bila na tej slovesnosti navzoča tudi molitev. Prišli so pravoslavni duhovniki in opravili lepe in globoke duhovne molitve v čudovitem slovanskem bogoslužnem jeziku. Na fotografiji sem opazil tudi upokojenega celjskega škofa dr. Stanislava Lipovška, ki je prav tako v imenu vseh katoličanov molil za pokojne ruske, ukrajinske in druge vojake.

V duhu sem bil z njim tudi sam in prosil za pokoj vseh mrtvih vojakov na naših tleh.

Letošnja slovesnost nas uči, da se pietetnemu odnosu in molitvi nikoli ne smemo odreči.

(Moj zapis je nastal na podlagi tega, kar sem lahko zaznal iz poročanja različnih medijev.)

■ SPOROČILA *Portorož*

Tradicionalno srečanje

Vljudno vas vabimo na tradicionalno slovesnost ob vseslovenskem srečanju nekdanjih internirank in internirancev, političnih zapornic in zapornikov nekdanjih nacifašističnih taborišč in zaporov, izgnancev ter ukradenih otrok, njihovih svojcev in prijateljev, ki bo potekala od petka, 22. septembra, do ponedeljka, 25. septembra 2023, v hotelih Life Class v Portorožu pod častnim pokroviteljstvom predsednice Republike Slovenije Nataše Pirc Musar. Osrednja slovesnost bo v **nedeljo, 24. septembra 2023, ob 11. uri** v Kongresnem centru – v dvorani Colombo hotela Slovenija v Portorožu. Slavnostna govornica bo predsednica Republike Slovenije **Nataša Pirc Musar**.

Spoštovani, podivjana ujma je razdejala Slovenijo in uničila domove. In spet so aktualne vrednote, ki so jih gojile naše ženske, da so preživele grozote taborišč. Zdaj so in takrat so bile pomembne obče človeške vrednote: solidarnost, tovarištvo, domoljubje, ljubezen do sočloveka, junaštvo.

Tovariško druženje peščice deklet, ki so del svoje mladosti preživele kot »brezimne« številke v ta-

boriščih Ravensbrück in Auschwitz, je z leti preraslo v protivojno manifestacijo številnih žrtev vojnega nasilja, njihovih svojcev in prijateljev. Žal živimo v časih, ko je treba zgodovinski spomin negovati posebno skrbno in odgovorno do resnice ter razumeti korenine zla.

V kulturnem programu, ki bo stkan v opomin iz spominov žrtev nesmiselnih vojn in pravičnega upora, bodo sodelovali orkester Slovenske vojske s solisti, tenorist Martin Sušnik, pevec Slavko Ivančič, Partizanski pevski zbor Pinko Tomažič iz Trsta, dramski igralec Domen Valič in številni drugi.

Cena polpenziona v dvoposteljni sobi je 58 evrov na dan +T.T. Doplačilo za enoposteljno sobo je 20,00 evrov na dan, v triposteljni je 55 evrov na dan. Namestitev bo v grand hotelu Riviera. Prijave sprejemamo pisno na naslov: ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva 6, 1000 Ljubljana, ali po telefonu št.: 01/434 44 45, gsm 051/392 120. E- naslov: info@zzb-nob.si

Matjaž Špat, predsednik Taboriščnega odbora Ravensbrück

■ NAŠI BRALCI NA FACEBOOKU

Šmarje - Sap

V Krajevni organizaciji ZB NOB Šmarje - Sap vsakega 4. julija počastijo spomin na nekdanji praznik dan borcev, tako da se poklonijo spominu na vse padle borce iz KS Šmarje - Sap, je zapisal Franc Štibernik. Prisotne je najprej pozdravil predsednik KO ZB Jaka Perovšek. Inja Divjak je recitala pesem

Mateja Bora Kri v plamenih, Oskar Divjak pa Kajuhovo Samo en cvet. Prisotne ja nagovoril tudi član ZB Anton Tihole, na koncu pa smo skupaj zapeli še Hej brigade.

Pogrešali smo svetnike in predstavnike krajevne skupnosti in seveda tudi župana občine Grosuplje, ki je tudi domačin.

■ DOGODKI *Spomin na romski holokavst*

Spoštovanje med različnimi narodi

V veliki sejni dvorani Mestne občine Murska Sobota je bila tradicionalna spominska slovesnost ob dnevu spomina na romske žrtve holokavsta v drugi svetovni vojni z naslovom *Genocid nad Romi, novejša raziskave in ugotovitve*. Udeležence dobro obiskane spominske slovesnosti so nagovorili in pozdravili predsednik uprave dr. Šiftarjeve Fundacije Marjan Šiftar, župan mestne občine Murska Sobota Damjan Anželj in v. d. direktorja urada za narodnosti Janez Doltar. Predsednik Zveze Romov Slovenije Jožek Horvat Muc je obširneje predstavil romske žrtve holokavsta in večno preganjanje Romov, predsednik avstrijskih Romov Horvath Emmerich Gartner pa je orisal tragedijo Romov na Gradiščanskem med drugo svetovno vojno. Predstavil je tudi dokumentarni film *Moja zgodovina (Mri Historija)*, v katerem so svoje tragične zgodbe in usode iz koncentracijskih taborišč pripovedovali preživeli gradiščanski Romi. Po slovesnosti so župan Damjan Anželj, mag. Jožek Horvat - Muc in Janez Doltar položili venec k spominski plošči romskih žrtev holokavsta v Prekmurju na dvorišču

Marjan Šiftar: »Vsi ljudje se rodijo svobodni«

nekdanje ekonomske srednje šole v Murski Soboti.

Letošnja slovesnost je minila v znamenju spoštljivega spomina in opozorila, naj takšne prireditve ostanejo večni opomin, da se genocid nikoli več ne ponovi. Holokavst je bil najbolj zavržno dejanje, katerega zgodovina pomni in nas vedno opozarja, kako nevarno je preganjanje ljudi zaradi rase, vere, narodne pripadnosti ali svetovno-nazorskega prepričanja. Marjan Šiftar je v svojem slavnostnem nagovoru posebej opozoril na nevarnost neofašizma, ki že dalj časa steguje lovke po vsej Evropi, in ena od oblik neofašizma je tudi protiromanizem. Romi še vedno upravičeno čakajo na popolno priznanje trpljenja med drugo svetovno vojno, ko so jih morili in mučili v kon-

centracijskih in uničevanih taboriščih po okupirani Evropi, največ v Auschwitz-Birkenau in v hrvaškem Jasenovcu. Število romskih žrtev holokavsta še vedno ni znano, ocene pa se spreminjajo, saj zgodovinarji iz leta v leto proučujejo nove dokumente o razsežnostih tega velikega zla.

Marjan Toš

Sprehod z Romom

Šla sva, po poljski blatni poti sva šla. Deževalo je. Pripovedoval mi je s črnimi očmi črno pravljico včerajšnjih in naših dni.

Za nama dve bos sledi. Leva – močnejše vdrta palca: kažipot rodu in zgodovine. Resnica bele praznine iz včeraj, danes ... In pojutrišnjem?

Kaplje zalile so sledi. V črni pravljici nekdo igra na struno, na eno struno tenko. Na blatni poljski poti drhtela je struna sončnih dni!
Vanek Šiftar

■ DOGODKI Klub Liberius Cerklje

Samo en cvet, en češnjev cvet

V organizaciji Kulturnega društva Liberius Cerklje je ob grobu borca II. bataljona Gorenjskega odreda 29. maja potekal recital pesmi Karla Destovnika - Kajuha v okviru stote obletnice njegovega rojstva oziroma Kajuhovega jubilejnega leta – Samo en cvet, en češnjev cvet. Medse smo povabili predstavnike Občinske organizacije Združenja borcev za vrednote NOB Kranj – Cerklje na Gorenjskem, predstavnika Osnovne šole Davorina Jenka – učenca Podružnične šole v Zalogu (ravnatelj mag. Boštjan Mohorič se zaradi službene zadržanosti dogodka žal ni mogel udeležiti), predstavnike kulturnih društev kakor tudi Cerkljane domače občine ob tednu vseživljenjskega učenja. V recitalu so sodelovali Nadja Žura, Daniela Močnik, Ivanka Vertnik, učenca Nace in Ožbej Urbančič, Lilijana Skubic in tovariš Božo Janež. Program je popestrila harmonika izpod prstov Vinka Vertnika s pesmijo Šivala je deklica zvezdo. Mimoidoči kolesar domačin Peter Sodnik nam je pripovedoval, kako je kot sedemletni otrok vedel za gomilo v gozdu na Jurčkovi Dobravi. O tem je povedal svoji učiteljici oziroma učitelju Pavlinu, ki je otroke vodil h gomili z nabranim šopkom rož. Spomine je sklenil z besedami: »Osamljen ta partizan ni bil nikoli.« Pozneje so grob uredili v današnji obliki. Darinka Kralj je prav ob odhodu na prireditev izvedela od domačinke Marinke, da naj bi bil na tem mestu pokopan partizan tova-

riš Lojze z Dolenjske. Morda pa je res, da tu ni grob neznanega borca. Učiteljica Lilijana je s seboj prinesla krog – srajčko svoje hčere Saše, ki je bila že kot dveletna tabornica Gorenjskega odreda. Ta je na Cerkljanskem deloval vrsto let. Tovariš Stane Jamnik ureja ta grob, odkar živi v sosedstvu na Jurčkovi Dobravi. Z ženo Ireno sta bila tudi med ustanovitelj tabornikov Gorenjskega odreda. Dogodek smo sklenili s položitvijo simbolnega nageljčka s slovensko trobojnico in svečko predstavnika borčevske organizacije. Seveda smo jo ob odhodu ugasnili, saj je grob sredi gozda. Kako lep dogodek smo doživeli, koliko lepih zgodb se je zvrstilo! Grob živi,

spomin na padle ne bo zatonil v pozabo in tudi nikoli ne sme. To je vrednota, ki se mora spoštovati in ohranjati. Naj vsi padli počivajo v miru – slava jim. Hvala tovarišema Jerneju Logarju, Rajku Lipovščku ter Štefaniji Luskovec in Olgi Grošelj za udeležbo kakor tudi vsem sodelujočim in Ireni Jamnik za čudovito pogostitev ob sproščenem razgovoru in druženju po prireditvi. Posebna zahvala gre prof. Danieli Močnik, ki nas vedno spomni na obletnice. Lepo in toplo nam je bilo pri srcu ob vsem doživetem. Se vidimo prihodnje leto ob 80. obletnici spomina na padlega partizana.

Lilijana Skubic

■ DOGODKI Mestni muzej Idrija

»Bolnico Franjo bomo obnovili«

Cerkljansko je 13. in 18. julija prizadelo hudo neurje z vetrolomom, pri čemer je bila močno poškodovana tudi Partizanska bolnica Franja. Uničena je dostopna pot, poškodovana je tudi večina barak, od tega tri v celoti.

»Partizansko bolnico Franja bomo obnovili. Mnogo ljudi se je zanimalo, kako bi lahko pomagali, zato smo za začetek pripravili dva predloga: obiščite katerega od drugih muzejskih objektov na Idrijskem in Cerkljanskem, saj zaprtje Partizanske bolnice Franja za Mestni muzej Idrija poleg drugega pomeni tudi precejšen izpad prihodkov, na katere smo računali pri pripravi letnega programa dela. Odprli pa smo tudi podračun za zbiranje sredstev za obnovo Bolnice Franja. Hvala za vašo donacijo,« so sporočili iz Mestnega muzeja Idrija.

Dodali so še, da se zahvaljujejo vsem, ki so ponudili pomoč kot prostovoljci, vendar je delo na območju spomenika nevarno, zato bi bilo neodgovorno, da bi vanj vključili prostovoljce. V primeru, da se bo pokazala potreba po določenih predmetih, pa bodo zaprosili za pomoč.

Mestni muzej Idrija vabi na **raziskovanje Unescove dediščine v Idriji**. Poleg razstav na gradu Gewerkenegg si lahko ogledate **Idrijsko kamšt, Tehniški oddelk muzeja v Frančiškovem ja-**

šku in Idrijsko rudarsko hišo. Oglasite se na recepciji Mestnega muzeja Idrija na gradu Gewerkenegg. Naj vas navdihnejo neverjetni tehnološki dosežki in zanimive zgodbe rudarskega vsakdana! Na Vojskem vas pričakujemo v **Partizanski tiskarni Slovenija**, avtentično ohranjenem spomeniku s še vedno delujočim hitrotiskalnim strojem. Na Cerkljanskem lahko obiščete **Cerkljanski muzej** s stalno razstavo o cerkljanskih laufarjih in **domačijo pisatelja Franceta Bevka v Zakojci**.

Vsi, ki bi želeli pomagati, lahko svoje donacije nakažete na poseben transakcijski podračun, na katerem se bodo zbirala namenska sredstva za obnovo Partizanske bolnice Franja.

TRR: SI56 0110 0600 8377 234
Prejemnik: Mestni muzej Idrija, Prelovčeva 9, 5280 Idrija
Namen: Sanacija Pb Franja
Sklic: SI99

■ VABILA

Mokronog - Trebelno

Združenje borcev za vrednote NOB Trebnje, Občinska organizacija borcev za vrednote NOB Mokronog - Trebelno, Skupnost borcev Gubčeve brigade, Skupnost borcev 12. SNOUB in občina Mokronog - Trebelno organizirajo **v soboto, 2. septembra 2023, ob 11. uri pri Gasilskem domu v Mokronogu** spominsko slovesnost v počastitev 80. obletnice ustanovitve 12. SNOUB, 81. obletnice ustanovitve Gubčeve brigade in 82. obletnice ustanovitve Mokronoške čete. Pripravljen je tudi bogat spremljevalni program s pohodi in ogledom razstave 35 slik slikarja Borisa Kobeta Po poteh Gubčeve brigade. Slavnostni govornik bo mag. Dušan Černe, predsednik ZB za vrednote NOB Novo mesto in vnuk borca 12. SNOUB.

Planina Kuhinja pod Krnom

Občina Kobarid, Združenje borcev za vrednote NOB Bovec, Kobarid, Tolmin, Kobariški muzej, Fundacija poti miru v Posočju, KO ZB Kobarid, Planinsko društvo Kobarid in Lovska družina Smast vabijo pod Krn na srečanje v spomin na padle in ponesrečene v Krnskem pogorju.

Slavnostni govornik bo dolgoletni predsednik Slovenske kulturno-gospodarske zveze v Italiji Rudi Pavšič. Srečanje s kulturnim programom bo **v nedeljo, 10. septembra 2023, ob 11. uri pri planinski koči na planini Kuhinja pod Krnom.**

SVOBODNA
B E S E D A

www.svobodnabeseda.si

■ DOGODKI KUD Kajuh Jarenina

Poklon Karlu Destovniku - Kajuhu

*Bosa pojdiva, dekle, obsorej,
bosa pojdiva prek zemlje trpeče ...*

V dvorani VKTPC v Pesnici je 24. marca Združenje borcev za vrednote NOB občin Kungota, Pesnica in Šentilj pripravilo spominsko potepanje v poklon Karlu Destovniku - Kajuhu, slovenskemu pesniku, literatu, prevajalcu in narodnemu heroju.

Na prireditvi so sodelovali člani društva, ki letos praznuje že 77-letnico delovanja in s ponosom nosi ime

Utrinek s koncerta – nastop Moškega pevskega zbora Slava Klavora

KUD Kajuh Jarenina. Društvo ohranja svoje ime v spomin na pesnika, literata in borca za svobodo v teh časih, ko so njegove pesmi še kako žive med nami, vse bolj brane in žal še vedno aktualne. V kulturnem programu so nastopile vse sekcije KUD Kajuh in recitatorka Jelka Donko.

Na prireditvi smo podelili nagrade za sodelovanje na literarno-likovnem natečaju *Moja pesem ni le moja pesem* učencem Osnovne šole Sladki Vrh in Podružnične šole Velka ter učencem Osnovne šole Kungota, Podružnična šola Spodnja Kungota. Svoji pesmi pa sta predstavili učenki Aleja in Vanesa. V predddverju dvorane smo

razstavili likovna in literarna dela učencev. Sodelujoče učence smo nagradili s ponatisom Kajuhovih Pesmi iz leta 1944, šole pa so prejele igro Postani partizan, s katero

Likovna in literarna dela učencev

bodo mladi lahko igrivo spoznavali del zgodovine, ki ga ne smemo nikoli pozabiti, saj so številni za to, da smo mi danes svobodni, da lahko govorimo slovensko, dali največ, kar so imeli – dali so svoje življenje.

Z nami pa so bili tudi člani KD MPZ Slava Klavora, njihova ubrana pesem je zadonela po dvorani: Slovenska zemlja, Nabrusimo kose in Hej brigade. Manjkali pa nista Kajuhovi Pesem XIV. divizije in Bosa pojdiva, dekle, obsorej. Kot sta se ljubezen in trpljenje prepletala v Kajuhovih pesmih, tako je naša prireditev prepletala glasbo, recitacije, prijateljstvo in lepe občutke v spomin na velikega pesnika, velikega borca, predvsem pa velikega človeka. Sledilo je še družabno srečanje.

Jelka Krašovec

Opravičilo

Avtorici in vsem nastopajočim se opravičujemo zaradi tako pozne objave članka. Prispevek je »obtičal« v naših računalnikih.

Uredništvo

■ DOGODKI Ankaran

Mladim približati preteklost

Pred 27. aprilom sem po dolgem času spet stopila v razred, tokrat pred učence Osnovne šole Ankaran. Pogovori z učenci so že ustaljena praksa v Združenju borcev NOB Ankaran, sama pa sem to izvedla prvič. Pred menoj sta pogovore vodila Dana Kavšček in Jadran Pišot. Idejo pogovora o svobodi in nesvobodi sem kot rdečo nit šolske ure predstavila najprej v 5. a, naslednji dan pa še v 4. b in 5. b razredu. S kratko simulacijo »pouka« v tujem jeziku – v mojem primeru angleškega jezika – kot so ga doživljali njihovi pradedki ali prababice pred osemdesetimi in več leti, v času fašistične Italije med obema vojnama in v drugi svetovni vojni, sem želela ustvariti občutek nelagodja, ustrahovanja, pritiska, skratka nesvobode, ko so slovenske učiteljice na Primorskem zamenjale italijanski, v drugih krajih naše domovine pa nemški oziroma madžarski učitelji. Svoje razumevanje svobode so učenci v dveh razredih izrazili v risbi. Nastale so preproste skice domače hiše, prostosti v naravi, pri dejavnostih, ko se počutijo lepo in sproščeno. Upodobili so tudi let ptice.

Sledila je zgodba o moji mami, Angelci Zajc Lojk, aktivistki, taboriščnici v nacističnem taborišču Bergen-Belsen, ki sem jo podkrepila s stvarnimi dokazi (fotografijami, dokumenti). Ob koncu ure sem jih prosila, naj na razglednice s sliko angleškega parlamenta – mesta de-

mokracije – napišejo, kaj jim je ta šolska ura dala, na kaj jih je spomnila, jih morda česa naučila. In tako so nastali res zanimivi citati. Nekaj jih objavljam:

Četrti razred: »Izvedela sem veliko o drugi svetovni vojni in bilo mi je zelo zanimivo.« »Upam, da se še kdaj vidimo.« »Iz učne ure sem izvedela, da so Italijani zapirali ljudi, npr. tiste, ki so pomagali partizanom.« »Da ne smemo molčati, moramo se boriti za svoje življenje in narod.«

Peti razred: »Mene je zelo veselilo in druge verjetno tudi. Hvala vam, da ste nas toliko naučili.« »To uro sem se naučil, da se je dobro boriti za tisto, kar imaš rad, in še posebej za svobodo in domovino.« »Bilo mi je zelo zanimivo, ker je moj tata vojak. Hvala vam za predavanje.« »Spomnila me je na svobodo, da sem Slovenec in se imam lepo.« »Svoboda in mir sta dragocena.«

Učenci so bili vseskozi pozorni, sodelujoči, radovedni. Tudi odmor ni bil ovira, da sama ne bi mogla dokončati zgodbe. Če sem se prej spraševala, ali mi bodo lahko sledili, se morda dolgočasili, ali bo zanje kaj pretežko, zdaj lahko zatrdim, da so ure uspele in da moramo govoriti o življenju naših prednikov v času fašizma in nacizma, o njihovem trpljenju, slovenskem odporu in uporu ter o številnih žrtvah v opomin in poduk.

Neda Zorman

V SLIKI IN BESEDI

Ankaran:

Pomladno sonce je 23. aprila šlo na roke organizatorju, Združenju anti-fašistov, borcev za vrednote NOB in veteranov Ankaran, ki je lepo urejen prostor na Katarini izbralo za prizorišče letošnje proslave ob dnevu upora proti okupatorju. Skrbno izbrani izvajalci so obetali pravi kulturni dogodek, častna straža praporščakov pa je poudarila slovesnost trenutka.

V pozdravnem nagovoru je predsednica združenja Darinka Vovk poudarila izjemno vlogo Osvobodilne fronte ob napadu na Jugoslavijo: naroda ni pustila brez vodstva, postavila se je na njegovo čelo, povezala predstavnike različnih političnih in kulturnih skupin ter organizirala oborožen upor proti okupatorju. S takšno dediščino, je poudarila, se nam v teh nevarnih časih ni bati za našo prihodnost.

Pozdravu prisotnih in zahvali župana Gregorja Strmčnika predsednici Darinki Volk za prispevek pri zavzemanju za samostojno občino in izjemno uspešno vodenje Združenja je sledil slavnostni govor dr. Rada Bohinca. Po udaril je, da je bil uspešen boj za osvoboditev in združitev Slovencev, ki ga je izpeljala Osvobodilna fronta, navdih za osamosvojitve slovenske države 50 let pozneje, njene vrednote – resnica, svoboda, solidarnost, domoljubje in narodna enotnost – pa so temelj delovanja Zveze združenj borcev tudi danes. Ta se kritično angažira in opredeljuje do družbenih vprašanj. Izrazil je potrebo po večji narodni enotnosti in uresničevanju vseh navedenih vrednot, zlasti največje med njimi, resnice.

V kulturnem programu, ki ga je tenkočutno povezal igralec Rok Matek, so nastopili: učenca Osnovne šole Ankaran Rok Kužner in Anja Sukič v dramski obdelavi otroškega odporiškega gibanja med vojno pod mentorstvom Valentine Šukljan in Darko Nikolovski z ganljivo čustveno pripovedjo o življenju in smrti Karla Destovnika - Kajuha Rad bi vam povedal zgodbo. Glasbeno doživetje pa sta ustvarila pevska skupina Prijatelji z venčkom partizanskih pesmi in zares našo Vstala Primorska ter v Ankaranu vedno lepo sprejeti Drago Mislej - Mef s Svobodo in Črnimi brati. Občinstvo je zapelo skupaj z izvajalci. Zgodovina nam ostaja navdih.

Neda Zorman

Rovt:

27. maja so nas že tradicionalno obiskali predstavniki Vsedržavnega združenja partizanov Italije (A.N.P.I.) iz Gorice in Čedad. Poklonili smo se padlim borcem Brigade Antonia Gramscija, Divizije Garibaldi Natisone in Škofjeloškega odreda ter jim v spomin položili vence ob spomenikih v Rovtu in na Svetem Lenartu. Tu so pokopani borci, ki so padli v poskusu preboja iz nemškega obroča leta 1945 na območju Starega vrha in Blegoša. Med padlimi borci brigade Antonio Gramsci je bil tudi komisar, narodni heroj Manfredi Mazzocca - Torda, ki je bil za dosežke med drugo svetovno vojno odlikovan z zlato medaljo.

Slovesnosti ob spomeniku na Rovtu se je udeležila podžupanja občine Škofja Loka Tina Teržan in zbrane pozdravila s krajšim nagovorom. Navzoče je pozdravil tudi Franc Lušina, predsednik ZB NOB Škofja Loka. K obema spomenikom v Rovtu in pri Sv. Lenartu so predstavniki Združenja borcev za vrednote NOB Škofja Loka položili venca. Na srečanju je bila prisotna tudi gardna enota Slovenske vojske, polaganje vencev pa so s pesmijo spremljale Sorške kresnice.

S.B.

Bertoki:

Zvesti člani Združenja ZB Koper so 6. julija odšli na že tradicionalni pohod na Triglav v počastitvi spomina na partizanske patrulje 1944 in izobešanje slovenske zastave na vrhu Triglava leta 1991. Pred njimi je bila zahtevna pot. Pod planino Konjšica so parkirali avtomobile in potem jih je pot vodila samo navzgor. Občudovali so čudovite zlate lilije, ki so jim krasile pot. V Vodnikovem domu so imeli kratek postanek za malico, in čeprav je začelo deževati, so pot nadaljevali. Še pred večerom so že bili na Kredarici. Ker jih je naslednji dan čakal vzpon na Triglav, za druženje ni bilo veliko časa, ampak so se hitro odpravili k počitku.

Dobro razporejeni so se zgodaj zjutraj podali na vrh Triglava. Ko so dosegli vrh, so bili srečni zaradi prijateljev, ki so jih tam srečali, in takoj je bil ves napor pozabljen. V popoldanskih urah so se udeležili slovesnosti na Kredarici. Med prapori so edini (kot že toliko let do zdaj), držali prapore Krajevne organizacije ZB Bertoki, Istrskega odreda in prekomorskih brigad. V soboto sta bila pred njimi le še spust do Rudnega polja in udeležba

na slovesnosti, ki je vsako leto posebno doživetje. Za dobro organiziran pohod in varno vodenje po strminah pa gre zahvala našemu vodji in neutrudnemu pohodniku in planincu Julijanu Torkarju, ki že veliko let vodi pohode pri Združenju ZB Koper, za kar je letos prejel zaslužen priznanje. Zadnjega julija je namreč dopolnil 85 let. Iskrene čestitke! Hvala ti, Julijan, za prevzeto odgovornost, za vso skrb in prijeten občutek, da smo na pohodih v tvoji družbi varni.

Dragica Blagojevič

Bukovo, Jesenica:

V začetku junija je Cerkljansko obiskala delegacija ANPI-VZPI, v kateri sta bila tudi nova predsednica ANPI za Videmsko pokrajino Antonella Lestani in predsednik čedajske ANPI Luciano Marcolini Provenza. Pričakala jih je delegacija KO ZB Cerkno pod vodstvom Jožeta Jerama.

Najprej so se ustavili ob spomeniku 24 padlim italijanskim garibaldincem na Bukovem (na sliki), položili cvetje in se spomnili leta 1945, ko so garibaldinci v januarju padli v zasedo nacistov in belogardistov. Pot so nadaljevali v kraj Jesenica, kjer stoji veliko spominsko obeležje kiparja Jovanoviča izpod Blegoša v spomin na 97 padlih in pobitih partizanov iz vasi Jesenica, okoliških zaselkov in vasi na Cerkljanskem. K spomeniku so položili cvetje ter se spomnili težkih dni in trpljenja mladih fantov, ki so dali svoje življenje za svobodo. Recitator je recitiral pesem Padlim vojakom. Na zadnji postaji v Zakrižu so se spomnili lani odkritih dveh spominskih plošč, ki nas bosta v prihodnje spominjali na dogodke iz časa narodnoosvobodilnega boja. Prva plošča govori o rojstvu in izhajanju časopisa Partizanski dnevnik, ki je svojo pot začel v tej vasi, njegov naslednik pa je Primorski dnevnik, ki

danes izhaja v Trstu. Druga plošča, ki je prav tako na pročelju gasilskega doma, je posvečena komandi divizije D'assalto Garibaldi-Natisone.

Delegacija ANPI-VZPI se je zahvalila domačinom, da tako lepo skrbijo za obeležja, in se še posebej zahvalila predsedniku KO ZB Cerkno Jožetu Jeramu. Vsi skupaj so poudarili, da so taka srečanja na spomin na čase narodnoosvobodilnega boja enkratna priložnost za krepitev sobivanja različnih narodov v združenji Evropi. Strpnost in spoštovanje dostojanstva vsakogar pa morata biti vodilo vsem nam. Le tako se bomo borili proti oživiljanju ksenofobije, rasizma in populizma oziroma naraščajočemu oživiljanju fašizma v Evropi.

Vojo Hobič

Viševak:

Kot že nekaj let do zdaj je Tone Šepec, član Združenja borcev za vrednote NOB, pesnik, scenarist, kulturni izvajalec, ob podpori Krajevne organizacije Združenja borcev za vrednote NOB Loška dolina na večer zadnje sobote v juliju na Gobovcu v Viševku na vrtu svoje hiše pripravil slovesnost v spomin na dogodke iz časa narodnoosvobodilnega boja v Loški dolini.

Letos je spominsko slovesnost posvetil padlim fantom iz Pudoba in Šmarate, ki so jih Italijani v veliki ofenzivi pobili 5. avgusta 1942 v Duli pod Nadleškim hribom. Tone Šepec je vseh 18 fantov naštel poimensko in po domačih hišnih imenih in jih tako po dolgih letih spet vrnil med nas.

O stanju v Loški dolini v letu 1942 je govoril zgodovinar dr. Martin Premk. Poudaril je, da se je v veliki ofenzivi v Loški dolini zloilo vse zlo italijanskih okupatorjev zaradi partizanskih uspehov od napada na Lož leta 1941 do kratkotrajnega svobodnega ozemlja v maju 1942. Mnogo prebivalcev Loške doline, ki so podpirali partizanski boj proti okupatorju, je to plačalo s svojim življenjem. Med njimi so bili tudi fantje iz Pudoba in Šmarate.

Sledil je bogat kulturni program, ki so ga izvedli domači amaterski kulturni ustvarjalci. Še posebej so bile pretresljive pesmi Toneta Šepca o požigu Babne Police, o rojstvu in smrti novorojenčka in matere v koncentracijskem

Tone Šepec ob prebiranju svojih pesmi

taborišču Rab in o usodi bratov v nemškem taborišču, ko je živeči brat spoznal mrtvega brata, tik preden ga je moral dati v krematorij. Pesmi je čutno in pretresljivo prebral avtor.

Lepo število se nas je zbralo na slovesnosti in ob koncu smo kljub pozni uri pristrčno pokramljali med seboj.

Ida Turk, foto: Zvonko Vidovič

Sele, Slovenj Gradec:

Krajevni odbor ZB NOB Sele - Vrhe je 27. aprila, na dan boja proti okupatorju, izvedel drugi pohod po sledovih selskih partizanov, ki tako postaja

tradicionalen. Pohoda se je udeležilo več kot 40 pohodnikov, predvsem krajanov Sel in Vrh, ki so praznični dan izkoristili za druženje in spoznavanje zgodovine domačega kraja.

Pohod je le ena od dejavnosti Krajevnega Odbora ZB NOB Sele - Vrhe, ki v svojem okolju uspešno skrbi za ohranjanje spomina na vojne dogodke ter za vzdrževanje in urejanje spomenikov in spominskih znamenj.

Marija Lah

Preddvor:

Krajevni odbor Zveze borcev Preddvor, ki ima 80 članov, trdno ohranja poslanstvo in spominjanje na izbojevanje vrednote svobode in neodvisnosti slovenskega naroda iz časa druge svetovne vojne kakor tudi iz obdobja obnove in gradnje Jugoslavije in samostojne Slovenije.

Na občnem zboru je bila topla sprejeta vest, da bodo obnovili spominski obeležji NOB v Preddvoru, in sicer osrednji spomenik, ki ga je postavil Krajevni odbor ZB NOV, odkrili so ga v središču Preddvora 9. oktobra 1955, in spomenik monolit iz sivega kamna, visok 385 centimetrov, delo arhitekta Marjana Šorlija, Plečnikovega učenca), na katerem je zapisanih 18 imen borcev domačinov, padlih v narodnoosvobodilnem boju, in deset imen domačinov, ki so izgubili življenje kot ustreljeni talci. Po 67 letih sta spominsko obeležje in park potrebna popolne obnove. Spomenik ima status kulturno lokalnega pomena, lastnica je občina Preddvor. Za to obeležje je tudi pomembna informacija, da spomenik ostane in se ohrani na sedanjem kraju ter da ni več pobud in predlogov, da se bi prestavil na drug kraj. Vsekakor pa bo to velik denarni zalogaj.

Občina kot lastnica bo poskrbela tudi za obnovo spomenika NOB, ki ima status kulturno lokalnega pomena, postavljenega leta 1975 na Zgornji Beli. Ko bo to uresničeno, bo to zanesljivo velikega pomena za ohranjanje in utrjevanje spominjanja na slovenski boj proti okupatorju v vojni vihr druge svetovne vojne, v kateri je umrlo več kot 40 domačinov.

Franc Ekar

Razbor:

Krajevna organizacija za vrednote NOB Razbor je na dan Osvobodilne fronte počastila spomin na žrtve fašizma in partizanske borce, ki so med drugo svetovno vojno izkpravili na koroških bregih.

Uporni domačini so že leta 1941 podpirali prve ilegalce, ki so na teh raztresenih domačijah vse od Graške do Uršlje gore iskali zatočišče. Po napadu na Šoštanj se je povečal priliv partizanskih borcev in kmalu je bila pri kmetu Vrhorniku ustanovljena Šaleška četa. Pri izviru Lepene je študent medicine Franc Polh - Izak zgradil prvi sanitetni objekt na Štajerskem, pozneje pa še tehniko Skovik.

Blizu javk pri Kuneju in Rdečniku je nastal niz bunkerjev, v katerih so bile tehnike, zasilne bolnišnice in kurirske postaje. Tako imamo na območju Šmiklavža in Graške gore vsaj šest sanitetnih objektov, ki imajo skupno ime SO-55.

Tu je bila baza Šaleško-mislinskega okrožja KPS pod vodstvom Toneta Ulriha - Kristla. Na Grmadi je bil ustanovljen Prvi štajerski bataljon. Na območju Razborja je Štirinajsta divizija izvedla vrsto jurišev in se prebila proti Mozirskim planinam.

Te koroške grape in vrhovi so gledali trpljenje domačinov in tisoče junaštev, a tudi smrt nad 320 slovenskih hčera in sinov, ki so tod izkpravili za geslo Smrt fašizmu – svoboda narodu.

Stane Gradišnik

Ptuj - Juršinci:

Območno združenje borcev za vrednote NOB Ptuj je v sodelovanju z MO Ptuj in občino Juršinci ter veteranskimi združenji in društvi, povezanimi v Koordinacijo veteranskih organizacij Slovenije, in ptujskim klubom briga-

V SLIKI IN BESEDI

dirjev 6. avgusta pripravilo slovesnost ob dnevu spoštovanja vrednot narodnoosvobodilnega boja na ptujskem območju.

Tako so se tudi letos spomnili tragičnega padca Lackove čete v Mostju 8. avgusta 1942, mučne smrti narodnega heroja Jožeta Lacka ter vseh padlih borcev gorijo sveče v spomin na krute dogodke iz naše preteklosti. Potem ko so delegacije predstavnikov borčevske in veteranske organizacije ter MO Ptuj in občine Juršinci položile vence k osrednjim spomenikom NOB na ptujskem, v Parku spominov, k spomeniku narodnemu heroju Jožetu Lacku in spomeniku Slovenjgoriške – Lackove čete v Mostju, so se skupaj z drugimi udeleženci zbrali na spominski slovesnosti v kulturnem domu v Juršincih. Po uvodnem pozdravu predsednice ptujske borčevske organizacije Branke Bezeljak in pozdravnem nagovoru juršinskega župana Roberta Horvata je predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije Marjan Križman v slavnostnem govoru med drugim poudaril: »Če v času narodnoosvobodilnega boja ne bi bilo takih, kot je bil vaš Jože Lacko, bi vi danes tukaj govorili nemško, jaz, ki prihajam iz Primorske, pa italijansko! Zato smo globoko hvaležni vsem borcem, ki so se odločno uprli okupatorju in mnogi pri tem žrtvovali tudi svoje življenje!«

Zaslužnim posameznikom in sodelujočim občinam so izročili priznanja ZZB za vrednote NOB Ptuj, zaslužnim članom pa bronaste plakete ZZB za vrednote NOB Slovenije. Slovesnost pa je zaokrožil bogat kulturni program v režiji Branke Bezeljak, v katerem so sodelovali pevci Komornega moškega pevskega zbora Ptuj, Moškega zbora KD Rogoznica in Kvarteta DPD Svoboda Ptuj ter recitatorji Teatra III – DPD Svoboda Ptuj, Kulturnega društva Dr. Anton Slodnjak Juršinci in KD Ruda Sever iz Gorišnice.

Martin Ozmeč

Hrastnik:

V Hrastniku vsako leto ob prazniku OF, to je v dneh okrog 27. aprila, člani ZB za vrednote NOB Hrastnik poskrbimo, da pri vseh spomenikih naših padlih borcev gorijo sveče v spomin na krute dogodke iz naše preteklosti. Letos smo nalogo prižiganja sveč uspešno opravili člani Revirske spominske čete, in sicer v KO Rudnik Hrastnik. Obiskali smo štiri spomenike padlih borcev.

Darja Grebenc

Kot pri Prelesju:

Tradicionalno srečanje za dan mladosti je bilo 25. maja v Kotu pri Prelesju ob Kolpi pri Turizmu na vasi Kapš. Srečanje članov in prijateljev Združenja za vrednote NOB občine Kočevje in Črnomelj sta pripravili krajevni organizaciji ZB Stari trg ob Kolpi in ZB Poljanska dolina. Pozdravni nagovor je imel Pavel Majerle Kukin, predsednik KO ZB Poljanska dolina. Program nastopajočih je vodila Katarina Kapš, predsednica KO ZB Stari trg ob Kolpi.

Za začetek nam je na harmoniko zaigral Ivan Vrbanac. Po dvorišču smo nosili štafeto mladosti in vmes imeli lepe pozdravne govore in se spominjali zgodovine nošenja štafete mladosti. Dušan Zamida, novi predsednik kočevske borčevske organizacije, je prinesel zadnjo štafeto mladosti, ki smo jo nosili po Kočevju. Pozdravne nagovore so imeli črnomaljski župan Andrej Kavšek, podžupan občine Kočevja Andrej Mladenovič, Jožef Jerman, predsednik črnomaljskega združenja in član predsedstva ZZB NOB Slovenije Jože Oberstar in vrsta drugih.

Letošnjo prireditev je obiskalo več kot 200 ljudi. V prijetnem sončnem dnevu smo poslušali prav lepo zapete partizanske, ljudske in narodnozabavne pesmi, predstavili so se folkloristi iz Vinice, poslušali smo recitacije Kajuhovih pesmi in pesmi članov ZB. Tako so nastopali Tim, ki je spremljal Zalo s harmoniko, Maruša z recitacijo, pevska skupina Sinji vrh, Martina, Stanko in Anka s spremljavo Ivana Vrbance na harmoniki, Grajski pevci KŠD Predgrad, Živka Komac, ki je recitala svoje pesmi, Katarina Kapš z recitacijo Kajuhovih pesmi in pevska skupina Samospev iz Črnomlja. Govor o obletnici napada na italijansko postojanko Stari trg leta 1942 je imel Pavel Majerle Kukin. Druženje ob reki Kolpi se je s pesmijo in smehom nadaljevalo do poznih popoldanskih ur.

Pavel Majerle Kukin in Katarina Kapš

Koper:

Društvo izgnancev Slovenije 1941–1945, OO Obala – Koper, Izola, Piran in Ankan je na svojem letnem zboru 13. aprila v Osnovni šoli Dušana Bordona v Kopru potrdilo poročilo o delu društva v letu 2022 predsednika Teodorja Colmarja in Tončke Senčar ter sprejelo program delovanja v letu 2023.

Pred začetkom zbora je prisotne člane in goste pozdravila ravnateljica osnovne šole Pika Matelič in vsem članom in članicam zaželela uspešno delo ter poudarila pomen sodelovanja osnovne šole na pomembnih srečanjih izgnancev. Zatem so z bogatim programom nastopili učenke in učenci te šole.

O že več kot 20 let neuresničeni želji izgnancev, da vendarle dobijo določeno odškodnino za trpljenje zaradi izgnanstva, sta govorila Franc Žnidaršič in Anka Tominšek, ki pa je bila malce skeptična, da bodo izgnanci od države prejeli vsaj 6000 evrov odškodnine, ki bi temeljila na novem zakonu. Izgnanci so sicer že navajeni različnih obljub. Prisotne sta pozdravila Franc Krajnc iz Slovenskega utripa, ki je naštel nekaj ključnih obletnic dogodkov v času fašizma in nacizma, ter predstavnica iz Društva izgnancev Komen.

Bolni dolgoletni predsednici dr. Ivici Žnidaršič so poslali pismo z željo po ozdravitvi, ki ga je prebrala Tončka Senčar iz Pirana. Z enominutnim molkom so se poklonili umrlim petim članom društva.

F. K.

Komelj:

Vsako leto se tretjo nedeljo v juliju na Komelju nad Pliberkom (avstrijska Koroška) na spominski slovesnosti ob spomeniku padlim partizanom Domnove čete zbere množica. Tako je bilo tudi letos.

Domnova četa je bila vojaška kurirska postojanka na Komelju. Njen poveljnik je bil Ciril Šorli - Domen, doma iz Lobnika pri Železni Kapli. Bil je mobiliziran v nemško vojsko, ob prihodu na dopust oktobra 1943 pa se je pridružil partizanom, pri katerih je že bil njegov leto dni starejši brat Jože. Domnova četa je bila v sestavi 2. vzhodnokoroškega odreda, katerega poveljnik je bil Albert Konečnik - Modras. Medtem ko so druge enote prešle Dravo na območje Svinške planine, je Domnova četa ostala na Komelju za zvezo z njimi in za zvezo s partizanskimi enotami, ki bi bile ustanovljene pozneje.

Domnova četa, štela je 15 partizanov, se je 11. oktobra zadrževala pri Žikovi domačiji, kjer pa je bila tisti dan na obisku žena nekega zagrizenega nacisti. Njena pripoved o partizanih na Komelju je bila usodna za Domnovo četo. Naslednji dan so enota esesovskega policijskega oddelka, žandarmerija in domači pripadniki Volkssturmu iz Pliberka z napadom presenetili Domnovo četo.

V neenakem boju je padlo dvanajst partizanov. Zverinsko pa so se nacisti in njihovi pripadniki znesli nad ranjenci, posebno še nad komandirjem Domnom. Ob spomeniku, ki stoji na Komelju nad Pliberkom, se torej vsako leto zberejo Korošci od blizu in daleč, pa tudi številni Savinjščani. Razve-

Slovesnost ob spomeniku na Komelju

seljivo je, da je bilo na letošnji spominski slovesnosti veliko mladih. Vse prisotne je v uvodu nagovoril Milan Wutte, predsednik Zveze koroških partizanov, osrednji govornik pa je bil mladi študent Simon Urban, ki je v govoru poudaril nujnost dobrega medsebojnega sožitja in razumevanja, predvsem pa ohranjanja trdne zavesti pripadnosti narodu. Opozoril je na pojave novih oblik nasilja in nevarnosti, ki ogrožajo svetovni mir. V programu so sodelovali praporščaki številnih borčevskih organizacij, Moški pevski zbor Foltej Hartman iz Pliberka in recitator.

Vlado Mrzel

Kamniška Bela:

Člani in članice ZB NOB Kamnik - Komenda smo se 20. maja podali na pot proti nekdanji partizanski bolnišnici v dolini Kamniške Bele. Spominskega pohoda se je udeležilo veliko pohodnikov. Pridružili so se nam tudi člani združenja Sever, Odbor Kamnik - Komenda, ter 91-letni Cene Grilj in 99-letni France Primožič. Kljub nepredvidljivemu vremenu nas je na spominski poti pričakalo lepo vreme, kar nam je vilo dodatno voljo in energijo, vse pa sta s svojo navzočnostjo obogatila France in Cene.

Prvi postanek smo pohodniki opravili ob grobu zavezniškega letalca Otta Hindsa iz ZDA in tam nam je Miro Potočnik govoril o tem zgodovinskem dogodku. Pot smo nadaljevali do spominske plošče, ki spominja in opominja na to, da je bila na tem kraju leta 1943 pod poveljstvom 4. operativne cone postavljena ena izmed prvih partizanskih bolnic na Gorenjskem. Sledila sta kratka nagovora predsednice ZB NOB Kamnik Center Alenke Jevšnik in predsednika ZB NOB Kamnik Igorja Kanižarja. Zatem smo položili venec v spomin na vse padle in umrle na tem območju. Miro Potočnik je celovito predstavil zgodovino in pomen partizanske sanitete. V partizanskih bolni-

cah se je izkazovalo ogromno državljanskega poguma, aktivizma in medčloveške solidarnosti. Zasnovane so bile že na začetku oboroženega odpora proti okupatorjem, zatem pa so v času vojaških spopadov postale del dobro organizirane in razvejane sanitetne službe Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije. Pri oskrbovanju ranjencev in bolnikov je sodelovalo več kot 3000 zdravstvenih delavcev, med katerimi je bilo 319 zdravnikov in zdravnic. S svojo požrtvovalnostjo v izjemno težkih vojnih razmerah ter ob pomoči terenskih aktivistov so uspevali nabavljati zdravila in sanitetni material ter so s svojim delom rešili ogromno življenj. Svoje spomine na te dogodke je predstavil tudi Cene Grilj.

Ob kratkem kulturnem dogajanju smo končali svojo spominsko pot in se mimo slapa Orglice vrnili v dolino. Pri Jurju v Kamniški Bistrici smo nadaljevali druženje in strnili vtise. Glede na pomen ohranjanja zgodovine in zgodovinskih dogodkov je naša želja, da pohod postane tradicionalen.

Alenka Jevšnik

Sajevče:

Sredi aprila je v organizaciji KO ZB za vrednote NOB Hruševje in ZB za vrednote NOB Postojna v Sajevčah potekala tradicionalna slovesnost v spomin na tragični boj Sočanovega bataljona. K slovesnosti so pripomogli tudi občina Postojna, krajevna skupnost Hruševje, PGD Hruševje in Motoristični klub Springer. Med navzočimi sta bila tudi vodja kabineta predsednice Republike Slovenije Ula Tomaduz in župan občine Postojna Igor Marentič, slovesnost pa je s svojo prisotnostjo počastila tudi edina še živeča borka Gregorčičeve brigade Anica Cucek. Slavnostni govornik je bil predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije Marijan Križman, ki je orisal težko pot Sočanovega bataljona in takratne zgodovinske okoliščine, ki so med borci bataljona terjale več življenj in veliko število ranjencev. Ob tem je spregovoril tudi o zgrešeni spravi med slovenskim narodom, ki jo slovenska desnica vsiljuje s potvarjanjem zgodovine, ob tem pa omalovažuje partizanski boj in opravičuje kolaboracijo.

Borci Sočanovega bataljona, ki je v hudi zimi januarja 1945 krenil z Banjške planote, so prehodili več kot 120 kilometrov izjemno napore pot. Na postanku v Sajevčah je v jutranjih urah borce, ki so po dolgi noči nepretrgane hoje v globokem snegu utrujeni počivali po hišah, izsledila nemška patrolja, obkolila vas in napadla partizane. Prvi je padel komandant bataljona Ivan Klobučar - Sočan. Sledila je bitka, ki ni trajala dolgo, vendar so bile njene posledice tragične, saj so bila zasnežena vaška dvorišča oblita s krvjo ranjenih in mrtvih partizanov. Preživeli borci so nato nadaljevali pot na cilj v Lokvah pri Črnomlju za popolnitev I. brigade narodnoosvobodilne vojske, medtem ko so za ranjence poskrbeli domačini in partizanski zdravnik dr. Franc Ambrožič.

Na spominski slovesnosti je zbrane pozdravil tudi predsednik KO ZB za vrednote NOB Hruševje Erik Kranjc in se zahvalil vsem obiskovalcem in nastopajočim. Slovesnosti je dala posebni poudarek častna straža garde Slovenske vojske. Podpredsednik KO ZB za vrednote NOB Hruševje Zoran Trošt pa je ob tej priložnosti izročil priznanje arhitektu Iztoku Čančuli, ki je odločilno pripomogel k izdelavi projektne dokumentacije pri prenosu spomenika NOB v Hruševju na novo lokacijo zaradi ureditve intervencijske poti.

Mrzel aprilski dan so toplo popestrili mlada glasbenika Nejc in Nik Šabec ter učenci Osnovne šole Miroslava Vilharja: Karin Dolenc, Eva Mekina in Vid Dolenc. Moška vokalna skupina Brkinci z zborovodjo Dušanom Kafolom pa je ogrela obiskovalce s partizanskimi napevi in nepogrešljivo Vstalo Primorsko ob koncu slovesnosti. Prijetno druženje se je ob partizanskem golažu in drugih dobrotah nadaljevalo na turistični kmetiji Dolenčevi v Sajevčah.

Ana Horvat

Rodik:

Občina Hrpelje - Kozina je 23. julija počastila spomin na žrtve fašizma. Najprej so se pohodniki iz Rodika podali po poti padlih mladincev na Artviž, kjer so položili cvetje pred spomenik žrtev narodnoosvobodilnega boja. Osrednja slovesnost, ki je počastila spominski dan občine Hrpelje - Kozina, ki ga že tradicionalno poleg občine organizirajo še KS in TD Rodik, KS Artviž in ZB za vrednote NOB, je potekala v Rodiku. Slovesnost je bila zaznamovana s spominom na dogodek pred 79 leti, ko so 21. julija 1944 Nemci ubili deset ljudi, od tega sedem mladih. Delegacije organizatorjev proslave so v navzočnosti številnih praporščakov veteranskih, domoljubnih in parti-

V SLIKI IN BESEDI

zanskih organizacij, ki jih je vodil veteran vojne za Slovenijo Bruno Kocjan, položile vence pred osrednji spomenik sredi Rodika.

Številne zbrane je nagovorila hrpeljsko-kozinska županja Saša Likavec Svetelšek. Slavnostna govornica je bila upokojena novinarka Mirjam Muženič, ki je po rodu prav iz Rodika, zato je tako čustveno opisala takratno dogajanje, v katero je bila vpeta tudi njena družina.

Prireditve, ki sta jo vodila devetletna Maja Cek in Miha Pipan, so glasbeno popestrili kantavtorica in kitaristka Marjetka Popovski s harmonikarjem Markom Petelinom ter recitatorke. Obiskovalci in udeleženci prireditve so nadaljevali družabni del v vaškem domu ob lovskem golažu, ki ga je pripravila Brkinsko-kraška lovška zveza.

Štirje mladinci so 20. julija 1944 želeli iz Rodika partizane, ki so imeli tabor v bližini Artviž, obvestiti, da se pripravlja nemški napad. Odnegli so jim tudi hrano, ki so jo zbiral v vasi. Prenočili so v partizanskem taboru in se 21. julija vračali v Rodik. Na tej poti so jih prestregli pripadniki nemške vojske in jih zvezane vlekli s sabo na Artviže, kjer so jih postavili pred zid in z mitraljezom razmesarili z rafalom v spodnje dele telesa. Potem so vse žene in otroke z Artviž zgnali na eno mesto z ukazom: »Če pade en sam naš vojak, vas pade vseh 42, kar vas je tu.« Čeprav je v boju z 2. bataljonom Istrskega odreda res padel en nemški oficir, so se zbrane žene in otroci razbežali in skrili v grmovje. Nemci so zatem vas že drugič zažgali in zažgali živino, nekaj so je tudi odgnali. V divjanju po vasi so ubili še 17-letnika iz Kačič in 71-letnega moškega iz Rodika, 22-letnega Alojza Slugo pa prisilili, da jim je naropano blago peljal na Kozino, tam so ga zatem ustrelili. Nemški zločinski pohod se je začel že dan prej, ko so 20. julija na Kozini ubili Stojana Šturma, v Rodiku obesili 33-letnega kmeta Andreja Godino, naslednji dan zjutraj pa so pri Rodiku ubili 24-letno Olgo Ivančič.

Olga Knez

Kokra:

Občinska organizacija Zveze borcev za ohranjanje vrednot NOB Preddvor je 22. julija v Kokri pri osrednjem spomeniku in v spominskem parku pripravila slovesnost v spomin na padle borce, talce in vaščane s polaganjem venca, pozdravom praporov, prižigom sveč in domoljubno-partizanskimi recitali. Tako so počastili spomin na žrtve pred 81 leti, katerih imena so zapisana na spomeniku.

Kot vsako leto se je tudi letošnje spominske slovesnosti udeležil župan občine Preddvor Rok Roblek. V slavnostnem govoru je poudaril potrebo po spoštovanju in razumevanju preteklosti. Govoril je tudi o življenju v dolini Kokre danes, pa o pomembnosti zavedanja, kaj pomenijo narodu njegova gruda, jezik, neomejevalno izobraževanje, samostojnost. Predsednik ZB Kranj Božo Janež pa je podrobno orisal potek zastraševanja in represalije okupatorja in opisal »Posebno povelje št. 1«, s katerim je poveljnik, general Karl Brenner, ukazal trem bataljonom, da uničijo tri vasi: Hrastnik, del vasi Kokre in vas Sovodenj. Povelje je bilo v Kokri izpolnjeno že naslednji dan, 20. julija 1042. Kokra je tega dne onemela. Krvava cesta je vzbujala le grozo in strah.

Predsednik OO ZB Preddvor Franc Ekar je pozdravil vse prisotne vaščane, sorodnike padlih, predsednike OO ZB in drugih občinskih društev, praporščake in veterane vojne za Slovenijo ter se jim zahvalil za sodelovanje in pomoč pri delu in prizadevanjih za ohranitev spoštljivega spomina na žrtve narodnoosvobodilnega boja in odporiškega gibanja. Ob tem je Ekar poudaril nekaj misli in sporočil, ki jih je zapisal dr. Karel Gržan, poet, pisatelj in duhovnik. Ta pravi, da rdeča zvezda ni totalitarni simbol in da se je ob pobudah in sporočanjih, da je treba zvezdo umakniti, treba spomniti, da teh, ki jih to moti, ni motilo do leta 1983 niti do leta 1988. In ob pietetnem vprašanju se ne moremo izogniti zlorabam mrtvih, kajti ni jih malo, ki si prav s tem nabirajo krvave točke za dosego izpolnitve svojih želja in oblasti.

Mirjana Črnac, tajnica OO ZB Preddvor, je vodila in povezovala program spominske slovesnosti in tudi sama sodelovala v kulturnem programu. Slovesnost je sklenila z recitiranjem pesmi Kosec, dela domačinke, pokojne Marije Grobovšek, članice OOBZB Preddvor, ki je umrla v 95. letu starosti.

F. E.

Tominje:

13. maja smo se v Tominjah člani borcev, vaščani in drugi občani naše občine poklonili spominu na vaščane, ki so tragično umrli med požigom vasi. Predstavniki vaškega odbora Ivan Logar je v imenu vseh položil cvetje pri

lani obnovljenem spomeniku v Tominjah in Harijah, kjer so pokopane žrtve. Program so popestrili pevci MPZ Dragotin Kette in recitatorka Bernarda Dodič.

Od poboja v Tominjah je minilo 79 let. 18. maja 1944 je bil lep sončen dan in cerkveni praznik, križni četrtek, zato so se ljudje odpravili k jutranji maši. Nemške enote in oddelki SS ter italijanski fašisti in pripadniki domobran-

ske enote, nastanjene v Ilirski Bistrici, so s sedmimi tovarnjaki zarana vdrli v brkinsko vas Tominje. V vasi tedaj ni bilo nobene partizanske enote, saj so bili borci Istrskega odreda na Preložah, na Pregarjah pa se jim je pridružil del Gortanove brigade. Nemci so spustili umetno meglo in začeli prebivalce nasilno izganjati iz hiš. Domačije so izropali in potem zelo okrutno pobili kar 33 vaščanov: 30 moških in tri ženske. Nagnali so jih v nekaj lop, vanje slepo streljali skozi zaprta vrata in pobite zažgali. Po končanem krvavem plesu so vas povsem požgali.

Vse, kar si vedel, ustvaril in gradil, je zaman, če tega nisi prenesel novi generaciji. Prav tako je vse zaman, če nove generacije nisi naučil, naj vse to neguje, brani in plemeniti naprej.

Stanislav Zver

Ljubljana:

Krajevna organizacija Stari Vodmat, ZB NOB Ljubljana center, je 9. maja obeležila 27. april, dan upora proti okupatorju in 9. maj, dan zmage, dan Evrope in praznik Ljubljane. Po pozdravnem nagovoru in spominski besedi sta v kulturnem programu nastopila otroški pevski zbor Osnovne šole Vodmat in vokalna skupina Mlada srca.

Radmilo Oroz

Podvelka:

Vsako leto zadnjo soboto v juliju KO ZB NOB Podvelka in občina Podvelka pripravita spominsko slovesnost pri pomniku narodnoosvobodilnega boja pri Urbančevi lovski koči v Lehnu na Pohorju v tej občini. Tu je bila samo nekaj mesecev po okupaciji, 30. julija 1941, ustanovljena prva partizanska četa na Pohorju. Štela je 29 borcev in eno borko, njen komandir je bil Gustav Svenšek, politkomisar pa Vilč Šlander - Grom. Že nekaj dni po ustanovitvi je četa v noči iz 11. na 12. avgust 1941 uspešno napadla orožniško postajo v Ribnici na Pohorju. Padla sta poveljnik postaje in takratni nemški ribniški župan, četa pa ni imela izgub.

Po prihodu praporščakov je delegacija položila venec k spomeniku. Nato smo se z minuto molka poklonili letos umrlima tovarišu Borutu Končniku, dolgoletnemu predsedniku KO NOB Podvelka, častnemu občanu občine Podvelka in prejemniku zlate plakete ZZB NOB Slovenija, ter tovarišici Valeriji Skrinjar Tvrz, partizanki, pisateljici, pesnici, naši prijateljici. Sledil je bogat kulturni program učencev Osnovne šole Podvelka, Moškega pevskega zbora KUD Lehen na Pohorju. Slavnostni govornik je bil župan občine Podvelka Miran Pušnik. Kot posebna gostja je tokrat nastopila tovarišica Svetlana Makarovič, ki je spregovorila na temo rdeče zvezde. Glavno sporočilo je bilo: rdeče zvezde ne damo! Vse navzoče je na koncu pozdravil predsednik PS ZB NOB Koroške, tovariš Stanislav Ovnič. Po končanem uradnem delu je sledilo tovariško druženje.

Matjaž Tomažič

Lokev:

Letos je osrednja sežanska občinska slovesnost ob praznovanju dneva upora proti okupatorju potekala 21. aprila v kulturnem domu v Lokvi. Prireditve je na povabilo občine Sežana pripravila krajevna skupnost Lokev v sodelo-

vanju z moškim pevskim zborom Tabor Lokev, območnim odborom ZZB za vrednote NOB Slovenije in Vojaškim muzejem Tabor Lokev.

Po uvodni besedi predsednika KS Lokev Roberta Müllnerja je občinstvo nagovoril župan občine Sežana Andrej Sila, zatem pa še slavnostni govornik Marjan Križman, predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije. Bolj podrobno delovanje v času narodnoosvobodilnega boja v Lokvi in Preložah je

predstavil častni občan občine Sežana Srečko Rože. Prireditve je povezoval Igor Rojc, ki je večer popestril z recitacijami Karla Destovnika - Kajuha. Večer so razvedrile številne partizanske pesmi, ki so jih zapeli MoPZ Tabor Lokev in Marjetka Popovski s skupino Cvetje v laseh ob spremljavi harmonik Marka Petelina in Mirana Pečenika. Živahna proslava se je končala s pesmijo Vstajenje Primorske.

Anja Rože

Dovce:

Spomenik v Dovcah pri Komnu, ki spominja na eno najbolje izvedenih zased v partizanskem boju, je 28. maja skrbno urejen pričakal goste, pohodnike Tomačevljanskega pohoda, ki ga je organiziralo društvo Tomačevica.

Udeležencem pohoda pod vodstvom Elizabete Tenze sem predstavila okoliščine, udeležence in potek boja v Dovcah. Zasedo sta izvedli dve četi Juž-

Ljubica Jelušič, foto: arhiv SB

noprimskega odreda, poveljeval je namestnik poveljnika odreda, domačin iz Tomačevice Anton Šibelja - Stjenka. Del odreda je istočasno varoval shod žena na prvi vseprimorski konferenci slovenske protifašistične ženske zveze v Štjaku. Razmerje sil v zasedi: 75 partizanov na bočni postavitvi zasede v obliki črke L, in 97 pripadnikov nemških in italijanskih sovražnih sil v koloni oklepni in transportnih vozil. Padlo je osem partizanov, osem pa jih je bilo ranjenih. Na nasprotni strani je padlo 85 vojakov, eden je pobegnil, enajst je bilo zajetih. To je bilo 2. februarja 1944. Sovražne sile so, očitno nesposobne sprejeti vojaški frontalni spopad s partizani, 15. februarja 1944 izvedle strahotno maščevanje nad civilnim prebivalstvom: požig vasi Komen, Branik (tedanji Rihemberk), Mali Dol in Tomačevica ter izgon več kot tisoč domačinov, predvsem žensk in otrok, v delovna taborišča v Nemčijo.

Ljubica Jelušič

Vranoviči:

Združenje borcev za vrednote NOB Črnomelj je 11. avgusta počastilo spomin na dogodek v noči z 11. na 12. avgust leta 1941. Šlo je za prvi oboroženi upor proti okupatorju na ozemlju Bele krajine. Pri vranoviškem mostu je imela italijanska vojska postavljeno stražarnico za varovanje mostu oziroma železniške proge, ki jo je uporabljala tudi za prevoz svojih vojakov. Čeprav so bili fantje slabo oboroženi, so se pogumno spopadli z veliko boljše oboroženim okupatorjem. Po spopadu so se umaknili v Miklarje, kjer je bilo prvo bivališče belokranjskih partizanov. Ta skupina belokranjskih aktivistov je postala pozneje tudi del prve Belokranjske čete, ki je bila ustanovljena 30. oktobra 1941 v Semiču.

Zbrane na spominski slovesnosti sta nagovorila župan občine Črnomelj Andrej Kavšek in predsednica krajevne skupnosti Črnomelj Jana Jerman. V svojem nagovoru sta oba poudarila pomen ohranjanja spomina na vrednote narodnoosvobodilnega boja in izrazila željo, da se tega zavedajo tudi mlajše generacije. V programu so sodelovale še Ljudmila Kocjan, Cvetka Aupič ter učenki Lara in Ana.

Jana Jerman

JUBILEJI

100 let

Ivana Benedika
- Matička

Stoti rojstni dan je sredi julija praznoval Ivan Benedik - Matiček, član območnega združenja ZZB za vrednote NOB Moste - Polje, edini še živeči nosilec partizanske spomenice 1941 v tem združenju in zadnji udeleženec znamenitega spopada na Tisju nad Litijo 24. decembra 1941. Ob tej priložnosti so jubilaranta, ki živi v domu starejših na Škofljici, obiskali člani njegovega borčevskega združenja in skupaj so obudili spomine na njegovo dolgo življenje in partizanska leta.

Ivan Benedik Matiček – partizansko ime mu je ostalo vse do danes in ga mnogi poznajo le po njem – se je rodil 15. julija leta 1923 v Ljubljani. Ker mu je oče zgodaj umrl, je otroška in mladostniška leta preživel v ustanovi za sirote v Banovinskem dječjem domu in v rejništvu v Zadobrovi. Izučil se je za kolarja in se zgodaj vključil v delavsko gibanje, postal pa je tudi zavzet član pihalne godbe v Polju. Četudi je imel poklic, pa službe ni dobil, zato se je prostovoljno javil v tedanjo jugoslovansko vojsko, ki pa je po kapitulaciji države leta 1941 razpadla. Vrnil se je domov in se takoj vključil v odporiško gibanje in Osvobodilno fronto. V drugi po-

lovici leta 1941 je preko zvez odšel v partizane in se pridružil Molniški četi, ki si je zimsko bivališče uredila na Pugledu nad Lipoglavom. Njihove vrste sta kmalu okrepila Franc Rozman - Stane in Dušan Kveder - Tomaž, oba prekaljena španska borca, ki sta v enote vnesla red in zaupanje. Ognjeni krst so doživeli v bitki na Tisju na božični predvečer 24. decembra leta 1941.

Po tem dogodku se je enota umaknila na Dolenjsko, njeni borci so izvedli nekaj odmevnih akcij, med drugim na Primskovem in Turjaku, in se nato vrnili na Pugled. Sredi marca leta 1942 so jih napadli Italijani, a so napad odbili, okupatorji pa so se maščevali s požigom domačij v Podlipoglavu. V tem času pa so se spet pripravljali na preboj enot čez Savo na Štajersko, a je bil Matiček v dolini Štange kot mitraljezec v bitki hudo ranjen v kolk in glavo. Padec v globel ga je obvaroval, da ga sovražniki niso odkrili,

tovariši pa so ga odpeljali na Polico pri Grosupljem, kjer ga je oskrbel kar – veterinar, saj zdravnika ni bilo. Izgubil pa je oko. Dokončno so ga pozdravili v Ljubljani in vrnili se je na Pugled. V enem od naslednjih spopadov je bil spet ranjen, zdravil se je v partizanski bolnišnici Jelen-dol v Kočevskem rogu, nato pa v italijanskem Bariju, od tam pa so ranjence z letali prepeljali v Zemun, sledila je premestitev v Oplenac pri Beogradu, kjer je postal upravnik okrevališča.

Po vojni se je vrnil v Ljubljano, ustvaril si je dom in družino in vse do upokojitve je delal kot računovodja. Po upokojitvi je deloval v borčevski organizaciji. Dokler mu je zdravje dopuščalo, se je udeleževal spominskih srečanj in druženj s tovariši, ko pa je bilo teh vse manj, je bil vesel srečanj tudi z mlajšimi, ki spoštujejo vrednote in pridobitve narodnoosvobodilnega boja.

Jožica Hribar

97 let

Ane Tomšič

Bili smo na obisku pri naši tovarišici Anici Tomšič, ki je praznovala častitljivih 97 let. Še vedno je živahna in vedno dobre volje. Človek jo bi poslušal, saj lahko veliko pove. Je dobitnica številnih spominskih plaket. Leta 1946 je gradila železniško progo Brčko–Banovići. Na akciji je bilo tudi 6220 Slovencev.

Ana Tomšič (roj. Mršnik) se je rodila 27. julija 1926 v Poljanah, kjer je tudi preživela mladost. Med vojno je bila od razpada Italije mladinska predsednica vasi Poljane, okrajna članica zveze mladinskih organizacij vasi Poljane, Markovščine in Golac, v krajevnem odboru vasi Po-

ljane pa je bila finančna referentka. Kmalu po vojni, 15. maja 1947, je prišla v Ilirsko Bistrico, kjer je dobila službo. Še isto leto je postala brigadirka. Delala je v II. brigadi Rudija Mahniča - Brkinca na progi Šamac–Sarajevo. Leta 1949 se je poročila in za vedno ostala v Ilirski Bistrici.

Članica ZZB je od same ustanovitve zveze, leta 1948. Ves čas zavzeto deluje in se zavzema za vrednote narodnoosvobodilnega boja. Je dolgoletna dejavna članica društva TIGR in članica Kluba brigadirjev slovenskega Primorja.

Stanislav Zver

V METEŽU ZGODOVINE Ljubno

Zgodba o beli harmoniki

Konec maja je bila na Ljubnem slovesnost v spomin na prihod 14. divizije. Med nastopajočimi je bil tudi domači pevski zbor, ki ga vodi Alenka Kralj, dolgoletna zborovodkinja, sicer upokojena učiteljica glasbe in gospodinjskega pouka. Letos je dopolnila 80 let, le eno leto manj pa je od tistega tragičnega dne, ko je ob nemškem napadu na Ljubno izgubila svojo mamo Marico Plesec.

»Mame se ne spomnim, komaj 15 mesecev sem imela, ko so 2. avgusta leta 1943 Nemci prvič bombardirali Ljubno, moja mama je bila edina žrtev. Ko so štokrlje preletele naš kraj, so ljudje panično bežali na vse strani. In kot so mi pripovedovali pozneje, me je pograbila teta in z menoj zbežala v zaklonišče. Mamo je pokosilo na travniku spodaj pod krajem, šele tretji dan so jo našli, saj si ljudje niso upali iz hiš, teta je z menoj kar tri dni ostala v zaklonišču. Letalski napadi so bili tako pogosti, da je trajalo ves teden, da so mamo sploh lahko pokopali. Moj oče je bil takrat v partizanih, v Šlandrovi brigadi, branili so Solčavo. Zanj je bilo najhujše, saj je ob istem času najprej izgubil svojega tovariša mitraljezca, potem pa še ženo,« pripoveduje Alenka Kralj.

Vse, kar ve o svoji mami, so ji povedali drugi, predvsem tete in stari starši. Njeni starši, oba iz Ljubnega, mama Marica Ogrizek in oče Ivan Plesec, so se spoznali v Celovcu, kamor se je šla mama, ki je bila šivilja, učiti krojaških veščin, oče pa se je v Celovec odpravil kot prevoznik skupaj s prijateljem. Alenka se je rodila v Celovcu leta 1943. Potem pa so očeta poklicali od doma, ker so se tedaj v Zgornji Savinjski dolini zbirali partizani, zato so se vsi vrnili domov. Oče se je pridru-

Edina fotografije male Alenke z mamico Marico.

žil Šlandrovi brigadi, pozneje je bil član VDV-bataljona. Mama pa se je s hčerjo vrnila na svoj dom, kjer so imeli manjšo kmetijo, in žal postala prva žrtev nemških zračnih napadov na Ljubno. O tem dogodku je v knjigi Jeklena pest pisal Jože Štok Korotan že leta 1953, kjer je objavil tudi fotografijo male Alenke na maminem grobu na Ljubnem.

Prihod nove deklice

Kmalu po maminu smrti pa je v hiši Alenkinih starih staršev nastala velika sprememba. Jeseni leta 1944 je z Vranskega na Ljubno prišla partizanska četa, v kateri je bil tudi mlad par z leto in pol staro deklico. »Moja

teta Ivka, ki je delala v gostilni Podpečan, kjer so se partizani ustavili, je pogosto pripovedovala, kako grozno je bila videti deklica, bila je zelo bolna, vso glavo vključno z obrazom je imela v krstah. Starši so prosili domačine, ali lahko pustijo otroka v vasi. Teta Ivka je skupaj s svojo mamo, mojo staro mamo, prevzela skrb za deklico, ime ji je bilo Sonja. To je bilo zelo tvegano dejanje, saj je bilo Ljubno polno nemške vojske, vojaki so poznali vse ljudi, a ker sva bili s Sonjo enake starosti, so jo sprejeli pri nas doma. Moja stara mama je pogosto pripovedovala, da ji je kraste pozdravila s toplo domačo smetano. Sama se

Sonja Jurhar z očetovo belo harmoniko

Alenka Kralj

tega dogodka medlo spomnim le zato, ker je imel Sonjin oče belo harmoniko, na katero je zaigral, in mi je bila zelo všeč,« pripoveduje Alenka.

Tako je Sonja ostala na Ljubnem, a so domači deklici skrivali v hiši, nikoli nista bili skupaj zunaj. Kadar so videli prihajati k hiši katerega izmed vojakov, so Sonjo pri zadnjem delu hiše čez vrt predali samski sosed, da jo je skrila. K Ogriskovim so namreč vojaki hodili po mleko in druga živila, teta Ivka pa jim je tudi prala. Po pripovedovanju domačih pa Alenka sklepa, da so nemški vojaki vedeli, da je v hiši še en otrok, saj naj bi eden izmed oficirjev k njim občasno prinesel sladkor ali kakšno drugo dobroto.

Tako je minila vojna, Alenkin oče se je vrnil iz partizanov in se vnovič

poročil. In nekega dne je po Sonjo prišla tudi njena mama Cilka Jurhar, oče je žal padel med vojno. Alenkin stari starši so s Cilko in njeno Sonjo ostali v stikih tudi po vojni.

Ponovno srečanje
s harmoniko

»Ko sem bila v sedmem razredu, so me poslali v kolonijo za partizanske sirote v Rovinju in nekega večera sem slišala nekoga igrati harmoniko. To glasbilo sem namreč igrala tudi sama in šla sem za zvokom. Zagledala sem deklico svojih let, ki je igrala. Vendar to ni bila navadna harmonika, bila je bela harmonika. Spomnila sem se tistega partizana z belo harmoniko, na katero je igral med vojno, in z deklico sva hitro ugotovili, kdo je. Bila je namreč Sonja Jurhar. Dovolila mi je zaigrati na harmoniko – joj, kako sem bila vesela in srečna!« se spominja Alenka Kralj.

Dekleti sta potem ostali v stikih, pisali sta si pisma in se srečevali v Celju, kjer je Alenka hodila na učiteljsko šolo, Sonja pa na ekonomsko šolo. V stikih sta ostali tudi pozneje, ko sta si ustvarili družini, vse do Sonjine prerane smrti. »Tiste bele harmonike in deklice, ki tako lepo igra nanjo, pa nisem nikoli pozabila,« pravi Alenka.

Jožica Hribar,
foto: osebni arhiv Alenke KraljSVOBODNA
BESEDA

www.svobodnabeseda.si

IMELI SMO LJUDI

Janez Winkler

V Ljubljani smo se 12. aprila poslovili od tovariša, partizana, taboriščnika in svobodoljuba Janeza Winklerja. V ZZB NOB smo ga poznali kot dejavnega državljana, gorečega zagovornika pravičnosti in iskrivega ocenjevalca sodobnosti. Bil je zagovornik vrednot tovarštva, solidarnosti in svobode, kar je izhajalo iz njegove trpke mladosti.

Leta 1928 se je rodil v rudarski družini v državi, v kateri se je na oblast že prebijala skrajna nacionalistična, fašistična diktatura. Janez Winkler je že kot otrok tako kot mnogo primorskih fantov in deklet dojel, da se bo treba okupaciji in raznarodovanju upreti z orožjem. Kot štirinajstleten fant se je pozimi 1942/43 pridružil partizanom, saj je obstajala nevarnost, da bi Italijani v posebne bataljone vpoklicali tudi njegov letnik. Bil je v partizanski enoti pod poveljstvom že takrat legendarnega Janka Premrla - Vojka. Ob njegovi tragični smrti so s soborci prisegli, da se bodo borili dalje in prešli na jugoslovansko stran v Šerčerjevo brigado. Partizan Ivan je sodeloval v mnogih bitkah na Dolenjskem in spoznal, da vsi prebivalci ne podpirajo odpora ter da nekateri aktivno kolaborirajo z okupatorjem. V spopadu z domobranci v Hinjah je bil ranjen v nogo in zdravil se je v partizanskih bolnišnicah v Kočevskem rogu.

Prav dejstvo, da je bil med vojno dvakrat ranjen in je obakrat uspešno okrevljal v oskrbi partizanskih zdravnikov, je po vojni v njem utrnilo spoštovanje in hvaležnost do partizanske sanitete, ki je bila edinstvena oblika medčloveške solidarnosti in humanizma v vsej okupirani Evropi. Zato je tako zavzeto podprl zamisel Toneta Fornezzija - Tofa, da se v spomin na partizansko bolnišnico organizira poseben kolesarski maraton Franja.

Iz vojnega časa je Janeza Winklerja spremljalo spoznanje o tem, da bojevniki na bojnem polju poleg bojnih sposobnosti in opreme potrebuje tudi srečo. Bilo je jeseni 1944, ko je po domobranski izdaji padel v roke nemške vojske. Odpejljal so ga na zaslišanja v ljubljanske zapore, nato pa v zapor v Begunje na Gorenjskem, kjer je bil obsojen na smrt. Pred smrtjo ga je rešilo to, da je bil še mladoleten, teh pa Nemci po takratni spremeni zakonodaji niso streljali. Zato pa je bil poslan v koncentracijsko taborišče za mladoletnike, in sicer podružnico Dachau pri Münchnu.

Po koncu vojne se je vrnil domov in se zaposlil v takratni milici. Lahko bi rekli, da je imel izjemno miličniško kariero. Kot načelnik Uprave javne varnosti Ljubljana je leta 1971 dokazal, da je treba v primeru demonstracij obvladovati množico, da ne pride do nasilja, in da je hkrati treba obvladovati tudi policijo, da ne pride do policijskega nasilja nad množicami.

22. aprila 2022 je ZZB NOB svojo najvišje priznanje, listino Zveze, podelil Janezu Winklerju zato, ker je vedno deloval po svoji vesti; zato, ker je bil človek, ki je vedno v vseh

političnih sistemih na glas povedal, kaj je družbeno nesprejemljivo; zato, ker se nikoli ni skrival pred prevzemanjem odgovornosti; in zato, ker se je vse svoje življenje jasno in odločno boril za ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja.

Dr. Ljubica Jelušič

Jože Slana

Pretreseni in v globoki žalosti smo se člani Združenja borcev za vrednote NOB, aktivisti in prijatelji, vsi, ki smo ga imeli radi, poslovili od Jožeta Slane, borca z veliko začelnico. Smrt ga je izmed nas prezgodaj iztrgala, v starosti 69 let. Prezgodaj zato, ker je vsak dan manj tistih ljudi, ki so se v najtežjih dneh naše zgodovine borili proti okupatorju in domačim izdajalcem. Sploh pa v letih naše osamosvojitve, ko je pokončno brez izgovorov pomagal premagati invazijo in je neustrašno stopil v prve vrste za obrambo domovine.

Jože je bil izjemen človek. V čast si štejem, da je bil član naše Krajevne organizacije Zveze borcev za vrednote NOB Ivančna Gorica in dolgih deset let njen predsednik. Vedno je vedel, kje je njegovo mesto. Bil je pokončen in pošten človek. Vedno je bil skromen in se s svojimi dosežki nikoli ni hvalil. Tudi v odboru Združenja za vrednote NOB, katerega član je bil vrsto let, je bila njegova beseda spoštovana. Še ko je bil zaradi svoje težke bolezni dobesedno odvisen od drugih, se je rad vračal med svoje tovariše v krajevni organizaciji združenja borcev in se udeleževal vseh spominskih slovesnosti. Za svojo pripadnost je prejel več odlikovanj, zadnje leta 2018 – to je bilo posebno priznanje ob 70-letnici Združenja borcev za vrednote NOB Slovenije.

Proti koncu njegove življenjske poti se mu je izpolnila še »zadnja« želja, v katero njegovi domači kakor tudi prijatelji nismo popolnoma verjeli. Lani smo na njegovo pobudo v bližini njegovega doma postavili gnezdo za štoklje. Vsak dan je opazoval, kdaj pridejo ptice, vendar jih ni bilo. Letos, ko so njegove moči popuščale, pa je dejal: »Zdaj pa bodo!« Po nekaj dneh me je poklical in rekel: »Štoklja je gor, čeprav je zgodnja ura. Pridi, boš slikal!« Po nekaj dneh je priletela še ena in zdaj imamo po njegovi zašlugi gnezdo štokelj na Muljavi, pa čeprav je do nekaj let nazaj štoklja bila le simbol Prekmurja, torej njegovega rojstnega doma, kjer je bilo tudi njegovo srce.

Aleš Tomažin

V SPOMIN

Franc Leskošek -
Luka

Narodni heroj Franc Leskošek, ilegalno partijsko ime Luka, partizansko ime Peter Strugar, je bil slovenski politik in častnik. Imel je čin rezervnega generalpodpolkovnika in v življenju je opravljal veliko funkcij. Rodil se je v Celju. Umrl je 5. junija 1983. Pokopan je v grobnici narodnih herojev v Celju.

Njegovo življenje je bilo dokaj pestro in razgibano. Po poklicu je bil kovinostrugar. Morda si je prav zato izbral partizansko ime Strugar – no, to je moja domneva. Delal je

v več tovarnah, bil je namreč borec za delavske pravice in odličen organizator delavskih stavk. To pa je bil tudi vzrok, da so ga lastniki tovarn takoj odpustili. Med prvo svetovno vojno je bil avstro-ogrski vojak in je večino časa preživel na soški fronti. Po končani prvi svetovni vojni se je prostovoljno pridružil borcem za severno mejo in danes je na seznamu Maistrovih borcev. V času med obema vojnama je vstopil v KPJ.

Takoj v začetku druge svetovne vojne se je vključil v narodnoosvobodilni boj in je nosilec partizanske spomenice. Bil je poveljnik glavne štaba partizanskih odredov Slovenije od leta 1941 do jeseni 1942. 5. maja 1945 je bil v Ajdovščini v prvi povojni narodni vladi Slovenije izvoljen za ministra za industrijo in rudarstvo. Po vojni je opravljal veliko odgovornih nalog predvsem v gospodarstvu in med drugim je bil odgovoren tudi za težko industrijo. Tako je njegovo ime tesno povezano tudi z železarno Štore, v kateri

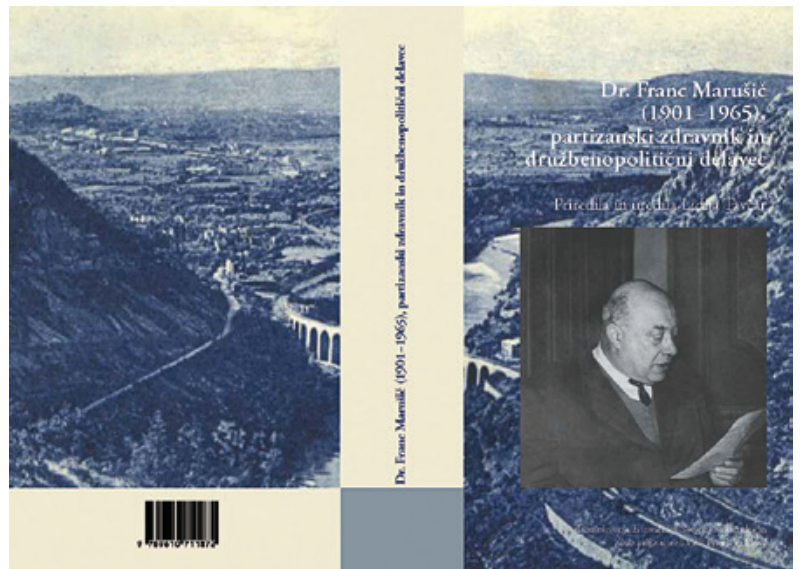
Franc Leskošek - Luka (v sredini) ob odprtju elektroplavža v Štorah 26. avgusta 1954

sem delal polnih štirideset let kot tretja generacija železarjev naše družine. Bil je izjemno naklonjen štorskim železarjem in razvoju železarne. Glede na to, da se je nenehno ukvarjal z industrijo in je z vsem srcem gojil tehniško znanje in si močno prizadeval za vsesplošen razvoj tehnike, je bil tudi predsednik Ljudske tehnike Jugoslavije. Tudi v železarskih Štorah smo leta 1949 ustanovili Društvo ljudske tehnike. Imelo je več sekcij, ki so bile vse izjemno dejavne. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja se je za potrebe DLT zgradil tudi dom.

Srečko Križanec

SPOROČILA Šempetrska bolnišnica

Doprnski kip
dr. Francu Marušiču

Naslovnica knjige, ki jo je uredila dr. Lidija Tavčar. Več o knjigi in akciji si lahko preberete na spletni strani svobodnabeseda.si.

Društvo vojnih invalidov severne Primorske s sedežem v Novi Gorici si prizadeva v parku šempetrske bolnišnice postaviti bronasti doprnski kip dr. Francu Marušiču. V ta namen je društvo izdalo brošuro *Dr. Franc Marušič (1901-1965), partizanski zdravnik in družbenopolitični delavec* ter jo skupaj z obrazcem za donacijo poslalo članom na nekaj več kot 600 naslovov. To bo že četrty doprnski kip, ki ga bomo z nabir-

ko postavili v aleji zaslužnih. Pred dobrimi desetimi leti smo začeli izvajati to hvalevredno spominsko akcijo in s samoprispevki postavili doprsne kipe partizanskim zdravnikom dr. Francu Dergancu, dr. Aleksandru Gala - Petru in italijanskemu zdravniku dr. Antoniu Ciccarelli - Antonu, ki se je po kapitulaciji Italije pridružil slovenskim partizanskim kirurgom.

Dr. Lidija Tavčar

DOGODKI ZZB NOB Slovenije

Poziv k solidarnosti
in pomoči

Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije izraža solidarnost in sočutje z vsemi prizadetimi v katastrofalni ujmi, ki je nedavno zajela velik del naše države in povzročila ogromno materialno škodo ter žal terjala tudi smrtne žrtve. Življenje na prizadetih območjih se bo počasi in vztrajno začelo vračati, vendar je pot do popolne sanacije dolga in zahtevna. Veliko ljudi je ostalo brez vsega, ostala so jim zgolj njihova življenja in premogi morajo nazaj na začetek, kar je najhuje.

Spoštovane članice in člani, tovarišice in tovariši, stopimo skupaj tako kot velikokrat do zdaj in pomagajmo po svojih možnostih svojim sodržavljanom z donacijo, kar jim bo pomagalo in pripomoglo k čimprejšnji obnovi njihovih domov, gospodarstva in celotne infrastrukture.

Svoj prispevek lahko nakažete pooblaščenima organizacijama:

Rdeči križ Slovenije TRR:
Rdeči križ Slovenije, Mirje 19, 1000 Ljubljana
SI56 0310 0123 4567 891, s sklicem 00 96875 in namenom Ujma 2023. BIC banke je SKBAS12X, koda namena CHAR.

Zveza prijateljev Slovenije TRR:
Zveza prijateljev mladine Slovenije, Dimičeva 9, 1000 Ljubljana
SI56 6100 0000 3512 232 sklic: SI00 245021 koda: CHAR Namen: neurje

Marijan Križman, predsednik ZZB NOB Slovenije

NISI SAM

Kaj žene človeka naprej,
da si prizadeva, se bori,
kdaj se hrepenenje konča,
ko človek za vedno zaspi?

Vem, nekatere sili pohlep,
jih krepko v svojih šapah drži,
jih zveže kot najtrši oklep,
da jih nikoli več ne spusti!

Vsa čast tebi, ki nikoli ne popustiš,
ki s svojim delom ustvarjaš nov dan,
ki v potu obraza služiš svoj kruh,
ne obupuješ, vedi, nisi sam!

Jože Sevljak

PREJELI SMO

Poizvedba

Pozdravljeno, uredništvo glasila ZZB za vrednote NOB Slovenija Svobodna beseda. Julija 2020 sem v časopisu Svobodna beseda opazil fotografijo, objavljeno pod naslovom »Poizvedba«. Ker mi je na fotografiji padlo v oči nekaj ljudi, sem se poglobil in raziskal, kje naj bi to bilo. Minilo je kar nekaj časa, da sem ugotovil, kje je to bilo in komu je obeležje postavljeno.

Na obeležju je napisano:

V spomin umrlima borcema v NOV

tov. Dežman Janezu

rojen 3. 8. 1909 umrl 21. 7. 1944

tov. Benedičič Martinu

rojen 11. 1. 1913 umrl 4. 4. 1945

Slava jima

Fotografija je nastala ob odkritju obeležja, datuma žal nisem dobil. Obeležje je na »Ledinci«, ob cesti

na Jelovico iz Spodnje Lipnice na prvem desnem odcepu pred odcepom za Talež. Po poizvedbah sem ugotovil, da sta deklici na sliki hčeri Janeza Dežmana iz Brd pri Radovljici – Mici in Helena. Govornik na odkritju obeležja je bil Franc Golmajer iz Zgornje Lipnice (prvi na levi). Gospa v črni obleki je pokojna Mici Okorn, Jurčkova iz Vošč pri Radovljici. Martin Benedičič naj bi bil fant njene sestre Jožefe. Prapor v ozadju pa pripada ZB NOB Radovljica.

Gonilna sila pri postavitvi in odkritju spomenika je bil Vinko Berce st. iz Mlake pod Radovljico. Obe hčeri sta bili poročeni z bratoma Škof. Oče obeh bratov je bil znan predvojni komunist iz okolice Brežic, ki se je pred drugo svetovno vojno z družino preselil na Gorenjsko.

Pozdrav, vaš zvesti bralec
(9. junij 2023)

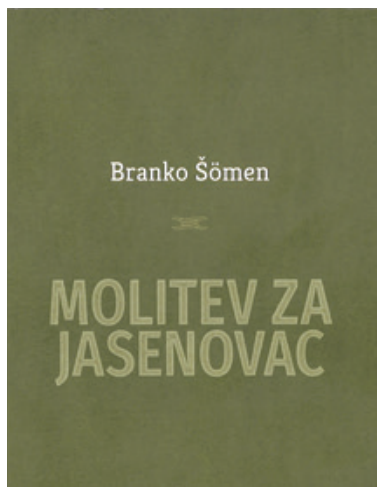
KNJIGA Izvirno literarno delo

Branko Šömen: Molitev za Jasenovac

Ob letošnjem mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta je ZRC SAZU izdal novo knjigo Branka Šöma z več kot pretresljivim naslovom *Molitev za Jasenovac*. Avtor, ki je slovenski javnosti dobro znan kot pesnik, pisatelj, scenarist, filmski kritik, vodilni poznavalec zgodovine prostozidarstva na Slovenskem in publicist, je s tem naslovom poudaril značaj najhujšega koncentracijskega taborišča na Balkanu, hrvaškega Jasenovca v Neodvisni hrvaški državi, od leta 1941 do 1945. Jasenovca se je oprijela oznaka »balkanski Auschwitz«, saj so bila grozodejstva, kakršna so ustaši izvajali v tem taborišču ob reki Savi, celo hujša od grozot, ki so jih taboriščniki doživljali v Auschwitzu oziroma Auschwitzu-Birkenauu. Šömen je literarno spretno in prepričljivo opisal usode taboriščnikov v Jasenovcu, njihovo razčlovečenje in še danes nepojmljive metode množičnega ubijanja ljudi. Osnovno orodje pri tem je bil nož – »srbosjek«.

Iz njegovega pisanja se zrcalijo usode posameznikov in skupin, ki so doživljali negotove dneve, včasih pa celo ure in minute, preden jih je dosegel ustaški »srbosjek« ali težak kij. Izjemno dobro zasnovana in napisana knjiga seveda ni nobena znanstvena monografija ali zgodovinska kronologija o tem taborišču (kar sploh ni bil avtorjev namen), a nam kljub temu o tem kraju trpljenja pove vse.

Branko Šömen je v zelo kratkem uvodu z naslovom *Spominska plošča* pravilno zapisal, da »ne bomo nikoli izvedeli, koliko ljudi je izginilo v drugi svetovni vojni in po njej. Vsak dan je manj možnosti, da bi ljudje pričali, kako je bilo na številnih bojiščih in v različnih taboriščih, kjer se je med ubijanjem celo »smrt utrudila do smrti«: vsak dan nastajajo nove zgod-

be, odlomki iz spominov, kako je bilo in kako ni bilo in kako bi bilo lahko, če ... Življenje ponuja zgodbe, potem ko je smrt odvzela ljudem njihove obraje, usode in sanje. Jasenovac ni izjema, celo potrdilo je, kako je bilo, in to so tragedije, ki so nastale kot žlahten alkimijski zvarek, iz solza spletenega trpljenja, iz ščepca naivnosti po vonju meščanskih skrinj, obledelih družinskih fotografij, skritih gramov zlata, sproženih spominčic iz zaklenjenega herbarija, iz vsega, kar je ostalo na dnu kartonastih kovčkov brez naslova, med najdenimi muzejskimi predmeti, med mrtvimi spomini živih taboriščnikov, ki so preživeli grozo neopisane grozote.«

Knjiga je razdeljena na šest smiselno zaokroženih poglavij. Vsako od njih je zgodba zase, a na koncu so vse zgodbe zlate v eno samo »molitev« za na tisoče pobitih in zaklanih ljudi. Prvo poglavje ima naslov *Tretji hram* in predstavlja začetek te tragedije in odnose med ljudmi, ki so še do včeraj »skupaj brali iste čitanke«, v vojni pa so ostali na različnih bregovih. Celotno kot smrtni sovražniki. To poglavje je polno simbolike in skicira razmere in položaj v Neodvisni hrvaški državi ob njeni

ustanovitvi aprila 1941 ter ukrepih, ki so bili sprejeti v skladu z ustaško ideologijo zoper Srbe, Jude, Rome, komuniste, prostozidarje in protifašiste. Drugo poglavje nosi naslov *Homilija* in je posvečeno slovenskim duhovnikom, zaklanim v Jasenovcu leta 1942. Sedem njih je po nečloveškem trpljenju, strahotnem mučenju in ponižanju moralo za vedno oditi s tega sveta, vsi brutalno umorjeni kot »žive priče«. Tretje poglavje *Kletka* je verodostojna slika razmer v taborišču s konkretnim opisom ene od metod razčlovečenja in načel množičnega ubijanja. Sledi poglavje *Rezanje kamenja*, v katerem nas avtor sooči tudi z izpraševanjem vesti rabljev. »Ne morem več klati, ubijati,« se je ustaš Željko potožil zdravniku. A ko na poti iz ambulane zasliši novico o dva tisoč zajetih Bosancih s Kozare, je izpraševanja vesti konec. »Klati sovražnika je užitek. Bolje od domačih kolin.« Odvratno in sprevrženo do konca. Najbolj pretresljivo je predzadnje poglavje v knjigi z naslovom *Ciganski cintor*. V njem nam pisatelj oriše križev pot Romov – »Ciganov«, ki so bili v Jasenovcu pobiti posebej grozljivo. Knjigo zaokroža poglavje *Romeo in Julija* iz Jasenovca, to nam iz množice »klavcev« približa tudi posameznika, ki je bil po sili razmer med rablji, a je vendarle s človeško vestjo kljub hudemu tveganju zase pomagal preživeti sicer redkim taboriščnikom. Za ceno popolnega tveganja, a v neznosnem besu tako, da je ustašu, namesto da bi žrtvi prerezal vrat, zasadil nož v njegove prsi in zbežal. Do Save in vanjo. Branje, ki nas bo pretreslo do obisti in nas hkrati opomnilo, da je bilo »klanje« ljudi mogoče še pred 78 leti, ko je tudi Jasenovac zaprl vrata. In kaj se dogaja danes?

Marjan Toš

DOGODKI ZB Škofja Loka

80. obletnica bitke na Sutjeski

V Dolini junakov na Tjentištvu so 17. junija počastili spomin na 80. obletnico bitke na Sutjeski, ob čemer so se zbrali predstavniki številnih združenj. Med njimi je bilo tudi Združenje borcev za vrednote NOB Škofja Loka, ki je organiziralo štiridnevni obisk nekaterih zgodovinskih krajev v nekdanji skupni državi.

Prvi dan smo obiskali koncentracijsko taborišče Jasenovac, ki je bilo ustanovljeno avgusta leta 1941, ko so vanj pripeljali prve ujetnike iz Sarajeva, in razpušče no aprila leta 1945. Namenjeno je bilo predvsem uničevanju Srbov, vendar so v njem umrli tudi številni Hrvati, Romi, Judje in Slovenci. Pri spomeniku Cvet avtorja Bogdana Bogdanovića smo položili venec in žrtve počastili z minutno molko.

Isti dan smo obiskali tudi Narodni park Kozara. V juniju in juliju 1942 je bila na tem območju velika bitka med partizani in silami osi. V obroču se je znašlo tudi 80.000 prebivalcev tega območja. V osrednjem delu nacionalnega parka na planoti Mrakovica je postavljen spominski kompleks s 34 metrom visokim spomenikom vsem padlim in ubitim v tej ofenzivi. Naslednji dan smo se odpeljali v spominski

park Vra(t)ca na obronkih Trebevića. Ker so Vraca postala sinonim za odpor in boj državljanov proti fašizmu, je bil zgrajen spominski park, ki je bil odprt 25. novembra 1981, trdnjava pa je postala muzej. V atriju je vpisanih 9091 imen vojnih žrtev, ki so padle v Sarajevu in okolici. V Sarajevu smo pozneje obiskali še Zgodovinski muzej BiH, kjer smo si ogledali del stalne zbirke in potujočo razstavo skupine IRWIN z naslovom Was ist Kunst Bosna i Hercegovina – Heroji 1941/1945.

Nadaljevali smo pot proti Igmanu. Pri spomeniku na Velikem polju smo položili venec, in sicer na mestu, kjer je 28. januarja 1942 Prva proletarska brigada končala legendarni igmanski marš. Konec januarja leta 1942 so Nemci pri Romaniji v vzhodni Bosni obkolili Prvo proletarsko brigado. Štab brigade – vodil jo je Koča Popović – je odločil, da je edini možen umik mimo Sarajeva prek Igmana proti osvobojeni Foči. Približno 700 borcev, med katerimi je bilo 50 ranjenih in bolnih, se je na dolgo pot podalo v noči s 27. na 28. januar. Močno utrujeni in prezebljeni partizani so po 19 urah neprekinjene hoje po globokem snegu prispeli na Veliko

Lične majice imajo na prednji strani napis Sutjeska 2023, pod njim pa ime naše organizacije

polje na planini Igman. Imeli smo čast, da je z nami potoval tudi Albin Pibernik, najmlajši udeleženec igmanskega marša.

17. junija smo se udeležili proslave ob 80. obletnici bitke na Sutjeski, kjer je leta 1943 potekala ena najhujših bitk druge svetovne vojne, znana tudi kot vojna operacija Schwarz. Na krajih, ki ležijo v dolini reke Sutjeske, so se skoraj mesec dni vrstile težke in krvave bitke.

Skupaj je v bitki na Sutjeski sodelovalo 16 partizanskih brigad iz raznih krajev Jugoslavije. Od skupaj 22.148 partizanov je padla več kot tretjina vseh. Med temi izgubami je bilo okrog 1200 ranjencev, ki so jih sovražne enote zverinsko pobile skupaj z zdravstvenim osebjem.

Proslave ob obletnici te bitke še potekajo vsako leto, vendar se zgodi, da ne potekajo na isti dan. Tudi letos je Republika Srbska imela

proslavo nekaj dni prej. Proslave se je udeležilo več kot 4500 ljudi iz vseh koncev nekdanje Jugoslavije. Vsak s svojimi napisi in zastavami, skupna ideja naj bil antifašizem, ki se upira novodobnim oblikam fašizma s starimi temelji.

Na letošnji proslavi je naša organizacija skupaj z drugimi iz Slovenije dostojno zastopala izročilo narodnoosvobodilnega boja. V enem izmed intervjujev je predsednik škofojeloške organizacije ZB Aci Franko povedal: »Pri nas ne delamo nikakršnih razlik. Torej, prišli smo v Bosno in Hercegovino, čudovito je, da smo tukaj. Prispelo nas je poln avtobus, 50 ljudi, in v čast nam je, da prisostvujemo tako velikemu dogodku, ki spominja na tiste strašne in junaške dni v času vojne na tem območju.«

Zadnji dan našega obiska v BiH smo obiskali mesto, ki je pomembno zaznamovalo zgodovino nekdanje Jugoslavije. Ustavili smo se v Jajcu. Vsi polni vtisov s sporočilom, da je osemdeset let po znameniti bitki na Sutjeski še vedno prisotna univerzalna ideja protifašizma, smo se vrnili v Škofjo Loko. Za vse je bil to nepozaben obisk.

Srečo Rovšek

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. septembra 2023.** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 93. številke časopisa Svobodna beseda

1. Marko Kosovel
Hrvatini 99, 6280 Ankaran

2. Dragica Malgaj
Zdraviliška 25, 3272 Rimske Toplice

3. Marija Felc
Čopičeva 23, 5280 Idrija

Rešitve križanke:
STEK, AVI, TONALNOST, DOLOMITSKA, REPUBLIKA, PANAMA, KATA, TOK, BEVK, NL, VRES, RJAVA TLA, OAZA, LT, GALILEJ, NS, ARIJA, OČAK, REŠETAR, LIN, VEK, MM, IZ, MAMICA, EVAKUIRANJE, ERA, CA, ORKA, AAR, TI, LIGAŠ, ANDI, OZIR, DEDOVANJE, KRDELO, ECUIA, DAC, ADAMIČ.

Geslo: DOLOMITSKA REPUBLIKA; PETER MIKŠA.

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

				SVOBODNA BESEDA	OBSTRE- LJEVA- NJE	GESLO 1	LESENO PIHALO	RADO LIKON	PEPELASTA PLESEN	RUMEN- KAST IZLOČEK JETER	EDO TORKAR	GESLO 2	ORGAN VIDA	NEKDANJI JAPONSKI VOJAŠKI PLEMIČ	ZVIJAČA		
				OPREM- LJENOST Z OROŽJEM													
				KNJIŽ- NIČAR													
				100				DANILO LOKAR NAPRAVA NAD ŠTE- DILNIKOM			CIGANI BRAZIL. POLITIK BOLSO- NARO						
				TKALSKI IZDELKI										UČENJE			
														18. ARABSKA ČRKA			
				RAFAEL AJLEC				ANTON JANŠA ZRAČNIK (VZHOD.)			MESTO V MAVRETA- NIJI VODJA ORKESTRA						KARL ERJAVEC
STAROGR. BASNO- PISEC, AISOPOS KORIST						PODIVJAN ČLOVEK TRČENJE											
PRAVO- KOTEN TRG, NAVADNO S PARKOM V ANGLE- ŠKEM OKOLJU	SPOZNA- VANJE	PRIPADNIK KARBO- NARSTVA	VRTNINA	LEPLJE- NJE PLAKATOV SREDINA KLETKE													
						RAFKO IRGOLIČ ZOLTAN ILIN		RAJKO RANFL AM.REŽI- SER PEC- KINPAH			ZAČETNA PRESTAVA PRI AVTU	NAŠ LUTKAR MAJARON	OKTOBER	SREDSTVO ZA SNAŽENJE, ČISTILO	KATARINA IVANOVIČ		
GESLO 3																	
ENOTSKI VEKTOR				MELONA ROMAN INGARDEN					GRDOBE, GRDEŽI STRAŽAR, ČUVAJ								
KONEC GESLA 3					SVETNIŠKI SIJ, GLORIOLA	KAVCIJA, VARŠČINA ŠARM, PRELESTI									ZANOS, POLET, VNEMA		
PRVO- SOLEC								BOSANSKO HRVAŠKA REKA DALMAT. ANA				OŽA, VRV IZDELEK IZ MLEKA					
JUŽNO- AMERIŠKA KUKAVICA				BRITANSKI PISATELJ FLEMING			ŽOGA IZVEN IGRIŠČA IVAN LEVAR				SLOG VLADO KRESLIN						
NAJVEČJE TURŠKO JEZERO				ŽIVAL, ZLASTI PES ALI MEDVED						VRSTA GODALA							
NADAV, AVANS				NEMŠKI PISATELJ (MANFRED)						DVOŽIVKA AMFIBIJA							

PREJELI SMO Vrhnika

Zakaj se iz zgodovine ničesar ne naučimo?

Spoštovano uredništvo!

Sem dokaj »mlada« članica ZB Vrhnika. V kratkem času članstva prejemam in redno prebiram glasilo Svobodna beseda. Dober časopis, čestitam! Zato sem se odločila, da vam napišem svoje razmišljanje o tem, kako mladi rodovi premalo poznajo zgodovino narodnoosvobodilnega boja, in tuhtala sem, kaj bi bilo mogoče postoriti za izboljšanje stanja.

Kolikor vem, se pripravlja oziroma dopolnjuje šolski izobraževalni program. Že nekaj časa spremljam različne odzive na neznanje osnovnošolskih otrok o zgodovini narodnoosvobodilnega boja. Med drugim sem prebrala, da je bil iz izobraževalnega programa v osnovnih šolah umaknjen Dnevnik Ane Frank. Ne poznam sicer sedanjega celovitega programa zgodovine in slovenščine v devetletkah, slišim in berem pa, da naj bi se ti programi spreminjali oziroma dopolnjevali.

V zadnji številki Svobodne besede sem prebrala članek »Iz zgodovine se ničesar ne naučimo«, v katerem je zapisano, kar je spoštovani poslanec in zgodovinar dr. Martin Premk povedal pri spomeniku na Cvibljū ob praznovanju 9. maja, dnevu zmage nad nacizmom in fašizmom. Citiram: »Zgodovina naj bi bila naša učiteljica, žal pa smo se do zdaj naučili samo to, da se iz nje ničesar ne naučimo.«

Mar to pomeni, da tudi otrok v devetletkah (in gimnazijah ali drugih srednjih šolah) ne naučimo dovolj, da bi se zavedali, da je naša zgodovina učiteljica? Morda!

Ampak če se zavedamo in zavemo, da je to, kar je povedal dr. Premk, res, bi se morali potruditi, da bi se otroci v devetletkah več naučili o narodnoosvobodilnem boju, in morali bi pripomoči k temu, da se bodo naši prihodnji rodovi zavedali, kaj nas polpretekla zgodovina dejansko uči in nauči, ter bodo to znali tudi upoštevati. Zato predlagam, da ZZB NOB Slo-

venije s pomočjo ustreznih strokovnjakov (kot je npr. dr. Premk in še kdo) pripravi pregled tem in predlaga pristojnemu ministrstvu za izobraževanje, kaj bi bilo treba vključiti v osnovnošolsko (in srednješolsko) izobraževanje o narodnoosvobodilnem boju. Vem kar za nekaj zgodovinarjev tega področja in iskreno verjamem, da bi se potrudili, če bi bil le nekdo – v tem primeru po mojem mnenju ZZB – pripravljen sprejeti mojo pobudo.

Pozivam predsednika ZZB NOB Slovenije, tovariša Marjana Križmana, da ZZB sprejme izziv in s tem pripomore k izboljšanju znanja naših prihodnjih rodov o naši častivredni polpretekli zgodovini narodnoosvobodilnega boja in vseh Slovencev in drugih narodov in narodnosti naše nekdanje domovine Jugoslavije, ki so dali življenje za naš boljši jutri.

Prijazen pozdrav.

Vena Šmajdek

DOGODKI Begunje

Čiščenje grobišča

Na dan solidarnosti je potekalo tudi odstranjevanje naplavin z grobišča talcev v Begunjah, kjer je pokopanih 457 talcev in 18 borcev druge svetovne vojne. Delo je vodil Zavod za varstvo kulturne dediščine (ZVKD) iz Kranja. Delalo je okoli 80 prostovoljcev, med njimi je bilo skoraj polovica članov borčevskih organizacij, predvsem iz blejske, jeseniške in radovljiške občine, ter njihovih somišljenikov. Nekaj dni pred tem je Begunje obiskala ministrica za kulturo dr. Asta Vrečko, ki si je ogledala škodo v gradu Katzenstein oziroma psiha-

trični bolnišnici, pa tudi v Muzeju talcev in na grobišču talcev. V muzeju talcev večje škode ni bilo, že pred poplavo pa je bila predvidena obnova grobišča, urejenega po načrtu arhitekta Edvarda Ravnikarja. Med drugim bo treba obnoviti tudi kamne z imeni umrlih. Nekatera so slabo vidna ali pa se jih sploh ne da več razbrati. Nekateri svojci so se zaradi tega kar sami lotevali barvanja zbledelih črk. Obnovo bo plačalo ministrstvo za obrambo, izdelava načrta pa je v rokah ZVKD Kranj.

Vlasta Felc